

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Διπλωματική εργασία

**Η επιρροή των φαινομένων του πληθωρισμού και φοροδιαφυγής
στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π) της Ελλάδος και πολιτικές
αντιμετώπισης των φαινομένων**

Δονάτος Νιάρος

Επιβλέπων καθηγητής : Παντελής Παντελίδης

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου
Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στην Οικονομική και Επιχειρησιακή Στρατηγική

Πειραιάς , Οκτώβρης 2023

UNIVERSITY OF PIRAEUS
DEPARTMENT OF ECONOMICS

MASTER PROGRAM IN
ECONOMIC AND BUSINESS STRATEGY

Master Thesis

**The influence of the phenomena of inflation and tax evasion on the
Gross Domestic Product (GDP) of Greece and policies to deal with the
phenomena.**

Donatos Niaros

Supervisor: Pantelis Pantelidis

Master Thesis submitted to the Department of Economics of the University of Piraeus in partial
fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Economic and Business
Strategy

Piraeus, Greece October 2023

Στους παππούδες μου.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Παντελή Παντελίδη για την καθοδήγηση του στην διαδικασία εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος για την πολύτιμη συνεισφορά τους στην ακαδημαϊκή εξέλιξη των δύο αυτών ετών και όλα τα άτομα που με την στήριξή τους με βοήθησαν όλο αυτό το διάστημα.

Η επιρροή των φαινομένων του πληθωρισμού και φοροδιαφυγής στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π) της Ελλάδος και πολιτικές αντιμετώπισης των φαινομένων.

Σημαντικοί όροι: Πληθωρισμός, ΔTK, Αποπληθωριστής, Φοροδιαφυγή, ΑΕΠ, Βιοτικό επίπεδο, Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ΕΕ, Δυνητικό ΑΕΠ.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της διπλωματικής εργασίας είναι να εξετασθούν τρία πολύ σημαντικά και επίκαιρα οικονομικά φαινόμενα: ο πληθωρισμός, η φοροδιαφυγή και η επιρροή που ασκούν στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της Ελλάδας.

Τα φαινόμενα αυτά φυσικά δεν θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστη την Ελλάδα και τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), δημιουργώντας έντονο προβληματισμό και ανησυχία στα οικονομικά επιτελεία των κρατών μελών. Η έντονη επιρροή που ασκούν οι δυο αυτοί παράγοντες στο ΑΕΠ της κάθε χώρας μπορούν να διαστρεβλώσουν σημαντικά τα τελικά αποτελέσματα.

Η διπλωματική εργασία περιλαμβάνει συνολικά τέσσερα κεφάλαια: Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται το φαινόμενο του πληθωρισμού. Αρχικά, θα δοθούν οι ορισμοί και τα είδη του πληθωρισμού που υφίστανται, ώστε να μπορέσουμε να κατανοήσουμε την πολυπλοκότητα του συστήματος και τους τομείς από τους οποίους πηγάζει. Στη συνέχεια, θα μιλήσουμε για τον πληθωρισμό στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση παραθέτοντας και τα σχετικά διαγράμματα από τις Ευρωπαϊκές στατιστικές υπηρεσίες, ώστε να δημιουργηθεί μια πρώτη απεικόνιση για να εντοπιστούν οι διαφορές που υπάρχουν. Κατόπιν θα αναφερθούμε στα αίτια που δημιουργούν τον πληθωρισμό, καθώς και τις επιπτώσεις που δημιουργεί στο βιοτικό επίπεδο μιας χώρας. Ολοκληρώνοντας θα δούμε τους τρόπους μέτρησης του πληθωρισμού και τις πολιτικές

αντιμετώπισης

αυτού.

Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με την φοροδιαφυγή. Αφού ορίσουμε την έννοια της φοροδιαφυγής και την διαφοροποίηση της με την φοροαποφυγή, θα αναλυθούν οι τρόποι εκτίμησής της και η καμπύλη Laffer. Στη συνέχεια, θα διερευνηθούν οι ποινικές επιπτώσεις που υφίστανται στην χώρα μας και η γενικευμένη εικόνα της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα. Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε στο φορολογικό κενό, τα αίτια της φοροδιαφυγής και τους τρόπους αντιμετώπισής της.

Το τρίτο κεφάλαιο αρχικά, αναφέρεται στον ορισμό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) και μετέπειτα στην διαφοροποίηση του με το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν. Κατόπιν σχολιάζονται οι τρόποι μέτρησης του ΑΕΠ και τα προβλήματα που προκύπτουν. Επίσης, γίνεται η διάκριση ανάμεσα στο ονομαστικό και το πραγματικό ΑΕΠ, καθώς και στην έννοια του αποπληθωριστή του ΑΕΠ. Παράλληλα, παρατίθενται το δυνητικό ΑΕΠ, το πραγματοποιημένο ΑΕΠ και το παραγωγικό κενό που προκύπτει. Τέλος, επεξηγείται ο όρος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και η επιρροή που ασκείται στο βιοτικό επίπεδο, το ΑΕΠ και η πορεία του στην Ελλάδα, καθώς και η σύγκρισή του με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο τελευταίο κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα που διαπιστώθηκαν κατά την σύνταξη της διπλωματικής εργασίας. Συγκεκριμένα, γίνεται συσχέτιση μεταξύ των εννοιών του πληθωρισμού και της φοροδιαφυγής με το ΑΕΠ και κατόπιν οι επιδράσεις που ασκούνται από τον πληθωρισμό και την φοροδιαφυγή στο ΑΕΠ αντίστοιχα.

The influence of the phenomena of inflation and tax evasion on the Gross Domestic Product (GDP) of Greece and policies to deal with the phenomena.

Keywords: Inflation, CPI, Deflator, Tax Evasion, GDP, Standard of Living, GDP Per Capita, EU, Potential GDP.

ABSTRACT

The aim of the thesis is to examine three very important and current economic phenomena: inflation, tax evasion and the influence they have on Greece's GDP.

Of course, these phenomena could not leave Greece and the rest of the EU countries unaffected, creating strong reflection and concern in the financial staffs of the European Union member states. The strong influence exerted by these two factors on the GDP of each country can significantly distort the final results. The thesis includes a total of four chapters:

The first chapter analyzes the phenomenon of inflation. First, the definitions and types of inflation that exist will be given, so that we can understand the complexity of the system and the areas from which it originates. Then we will talk about inflation in Greece and the European Union, quoting the relevant charts from the European statistical services to create an illustration to identify the differences that exist. Then we refer to the causes that will lead to inflation as well as those that are created in the standard of living of a country. and concluding in the ways of measuring it and in economic terms the ways and policies of dealing with it.

The second chapter deals with tax evasion. After defining the concept of tax evasion and its differentiation with tax avoidance, the methods of its assessment and the Laffer curve will be analyzed. Then, the legal sanctions that exist in our country and the general picture of tax evasion in Greece will be investigated. Concluding this chapter we will refer to the VAT gap, the causes of tax evasion and the ways to deal with it.

The third chapter initially refers to the definition of the Gross Domestic Product (GDP) and later on its differentiation with the Gross National Product (GNP). Then the ways of measuring GDP and the problems that arise are commented on. Also, the distinction is made between nominal and real GDP, as well as the concept of the GDP deflator. At the same time, the potential GDP, the realized and the resulting production gap are listed. Finally, the term GDP per capita is explained and the influence it has on the standard of living, GDP and its course in Greece, as well as its comparison with the countries of the European Union.

The last chapter lists the conclusions found during the writing of the thesis. Specifically, a correlation is made between the concepts of inflation and tax evasion with GDP and then the effects exerted by inflation and tax evasion on GDP respectively.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	vi
ABSTRACT	viii
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	1
ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ.....	1
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ	1
1.2 ΕΙΔΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ	2
1.3 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΠΛΗΣΤΙΑΣ (GREEDFLATION)	6
1.4 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	8
1.5 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	9
1.6 ΑΙΤΙΕΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ	10
1.7 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	13
1.8 ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ.....	14
1.9 ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	18
ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ.....	18
2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ	18
2.2 Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ ..	19
2.3 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ	19
2.4 ΚΑΜΠΥΛΗ LAFFER.....	22
2.5 ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	24
2.6 ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	26
2.7 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΕΝΟΥ	26
2.8 ΑΙΤΙΑ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	29
2.9 ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	34
ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ.....	34
3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΕΠ	34
3.2 ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ ΜΕ ΤΟ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ.....	34
3.3 ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΑΕΠ.....	35
3.6 ΑΠΟΠΛΗΘΩΡΙΣΤΗΣ ΑΕΠ	40
3.7 ΔΥΝΗΤΙΚΟ ΑΕΠ-ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΟ.....	43

ΑΕΠ-ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΚΕΝΟ.....	43
3.8 ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΑΕΠ & ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	53
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	53
4.1 ΣΧΕΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΜΕ ΤΟ ΑΕΠ.....	53
4.2 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΑΕΠ.....	54
4.3 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΟ ΑΕΠ.....	55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	58
ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	58
ΞΕΝΗ.....	58
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ	58

Πίνακας εικόνων

Εικόνα 1: Οικονομικός κύκλος.....	2
Εικόνα 2 : Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ).....	9
Εικόνα : 3 Laffer Curve	23
Εικόνα 4 : Ετήσια έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το φορολογικό κενό του 2020	
Εικόνα 5 : Αναλυτική έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το φορολογικό κενό το 2020	28
Εικόνα 6 : Τα ποσοστά απώλειας ΦΠΑ ανά χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	29
Εικόνα 7 Το παραγωγικό κενό και οι πληθωριστικές πιέσεις που ασκούνται.....	44
Εικόνα 8 Μονάδες αγοραστικής δύναμης χωρών ΕΕ.....	46
Εικόνα 9 Τριμηνιαίο ΑΕΠ Ελλάδας σε σταθερές τιμές του 2010.....	47
Εικόνα 10 Ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ 2019-2021 Ελλάδας.....	50
Εικόνα 11 Ονομαστικό ΑΕΠ κρατών μελών ΕΕ περίοδος 2018-2022	51
Εικόνα 12 Η εξέλιξη του ΑΕΠ της Ελλάδος ως ποσοστό συγκριτικά με το παγκόσμιο ΑΕΠ52	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

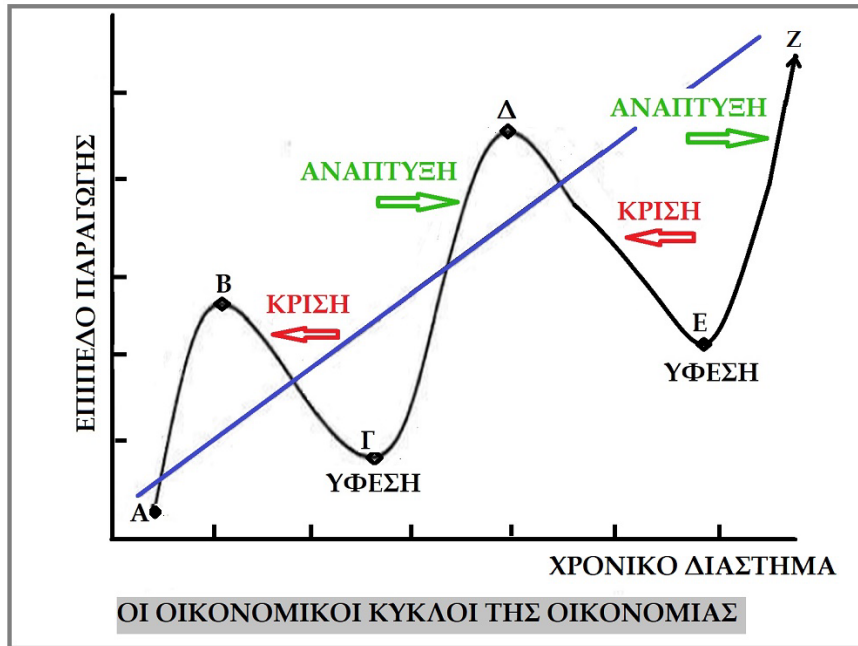
ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ

Η έννοια του πληθωρισμού αναφέρεται στην ποσοστιαία μεταβολή του γενικού επιπέδου των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Για να προσδιοριστεί αυτή η μεταβολή του επιπέδου των τιμών επιλέγονται συγκεκριμένα αγαθά ή υπηρεσίες («καλάθι της νοικοκυράς» / «καλάθι του καταναλωτή»), ενώ γίνεται και στάθμιση των προϊόντων σύμφωνα με τη βαρύτητά τους στο μέσο προϋπολογισμό των νοικοκυριών. Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, ο πληθωρισμός αναφέρεται σε μια αύξηση των τιμών που έχει χρονική διάρκεια και όχι σε μία στιγμιαία και εφάπαξ αύξηση¹. Ταυτόχρονα, το κρίσιμο στοιχείο είναι η αύξηση του γενικού/μέσου επιπέδου τιμών, καθώς δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένα αγαθά. Ο πληθωρισμός φυσικά είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την παγκόσμια οικονομία και κατ' επέκταση με τις οικονομικές δραστηριότητες αυτής. Στην οικονομική ιστορία θα δούμε τα φάσματα του πληθωρισμού να εναλλάσσονται σύμφωνα με τα πεπραγμένα της εποχής και άλλοτε να έχουμε ανάπτυξη, και άλλοτε ύφεση **(Εικόνα 1)**.

---

¹ <https://www.ecb.europa.eu>

Εικόνα 1: Οικονομικός κύκλος

Πηγή : atexnos.gr

1.2 ΕΙΔΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Τα είδη του πληθωρισμού ποικίλλουν ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες που επικρατούν στην οικονομία την αντίστοιχη περίοδο. Οι κυριότερες κατηγορίες που μπορεί να διαχωριστεί ο πληθωρισμός είναι οι εξής.

- i) **Πληθωρισμός ζήτησης (demand-pull inflation)** : Ο όρος πληθωρισμός ζήτησης περιγράφει ένα ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο. Όταν δηλαδή η καταναλωτική ζήτηση ξεπερνά τη διαθέσιμη προσφορά πολλών τύπων καταναλωτικών αγαθών, εμφανίζεται ο πληθωρισμός ζήτησης αναγκάζοντας μια συνολική αύξηση του κόστους ζωής. Ο πληθωρισμός ζήτησης είναι μια θεωρία της Κεϋνσιανής σχολής² που περιγράφει τις επιπτώσεις μιας ανισορροπίας στη συνολική προσφορά και

² Ο κεϋνσιανισμός, που ονομάζεται από τον Βρετανό οικονομολόγο Τζων Μέυναρντ Κέυνς, υποστηρίζει ότι η συνολική ζήτηση δεν ισούται απαραίτητως με την παραγωγική ικανότητα της οικονομίας. Αντιθέτως, επηρεάζεται από πλήθος παραγόντων και μερικές φορές συμπεριφέρεται ασταθώς, επηρεάζοντας την παραγωγή, την απασχόληση και τον πληθωρισμό.

ζήτηση. Όταν η συνολική ζήτηση σε μια οικονομία υπερτερεί σημαντικά της συνολικής προσφοράς, οι τιμές ανεβαίνουν. Αυτή είναι η πιο κοινή αιτία πληθωρισμού. Στην Κεϋνσιανή οικονομική θεωρία, η αύξηση της απασχόλησης οδηγεί σε αύξηση της συνολικής ζήτησης για καταναλωτικά αγαθά. Έτσι, οι εταιρείες ανταποκρινόμενες στη ζήτηση προσλαμβάνουν περισσότερους ανθρώπους, ώστε να μπορούν να αυξήσουν την παραγωγή τους. Όσο περισσότερους ανθρώπους προσλαμβάνουν οι επιχειρήσεις, τόσο αυξάνεται η απασχόληση. Τελικά, η ζήτηση για καταναλωτικά αγαθά ξεπερνά την ικανότητα των κατασκευαστών να τα προμηθεύουν.

Οι κυριότερες αιτίες του πληθωρισμού ζήτησης λοιπόν θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι εξής πέντε. Πρώτον σε μια αναπτυσσόμενη οικονομία όταν οι καταναλωτές αισθάνονται σίγουροι, ξοδεύουν περισσότερα χρήματα και αναλαμβάνουν να αποπληρώσουν περισσότερα χρέη, τα οποία δημιουργούν αυτό μεθοδικά οδηγεί σε σταθερή αύξηση της ζήτησης, που σημαίνει και τελικά υψηλότερες τιμές. Δεύτερον, η ξαφνική αύξηση των εξαγωγών αναγκάζει την υποτίμηση των σχετικών νομισμάτων της εκάστοτε χώρας. Τρίτον, όταν οι κρατικές δαπάνες είναι αυξημένες οι τιμές ανεβαίνουν. Τέταρτον, συνήθως οι προσδοκίες για υψηλό πληθωρισμό οδηγούν τις εταιρείες στο να αυξήσουν τις τιμές τους για το άμεσο μέλλον. Τέλος όταν δημιουργούνται περισσότερα χρήματα στο σύστημα και κατ' επέκταση έχουμε υψηλότερη προσφορά και κυκλοφορία χρήματος με πολύ λιγότερα αγαθά στην αγορά οδηγούμαστε σε μια γενική αύξηση των τιμών.

- ii) **Πληθωρισμός κόστους (cost-push inflation)** : Ο πληθωρισμός κόστους συμβαίνει όταν οι συνολικές τιμές αυξάνονται λόγω αυξήσεων στο κόστος των μισθών και των πρώτων υλών. Το υψηλότερο κόστος παραγωγής μπορεί να μειώσει τη συνολική προσφορά στην οικονομία. Δεδομένου ότι η ζήτηση για αγαθά δεν έχει αλλάξει, οι αυξήσεις των τιμών από την παραγωγή μετάγονται στους καταναλωτές δημιουργώντας τελικά τον πληθωρισμό κόστους. Για παράδειγμα, εάν οι εταιρείες χρησιμοποιούν χαλκό στη διαδικασία κατασκευής και η τιμή του μετάλλου αυξηθεί ξαφνικά, οι εταιρείες μπορεί να μεταφέρουν αυτό

το αυξημένο κόστος στους πελάτες τους. Ακόμη το αυξημένο κόστος εργασίας μπορεί να δημιουργήσει πληθωρισμό κόστους, όπως όταν οι υποχρεωτικές αυξήσεις μισθών για τους εργαζόμενους στην παραγωγή λόγω αύξησης του κατώτατου μισθού ανά εργαζόμενο (έχει συμβεί στην χώρα μας την τελευταία διετία).Επιπλέον απροσδόκητες αιτίες του πληθωρισμού κόστους είναι συχνά φυσικές καταστροφές, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν πλημμύρες, σεισμούς ή πυρκαγιές που μπορούν να προκαλέσουν ζημιά σε μια μονάδα παραγωγής και να οδηγήσει σε διακοπή λειτουργίας ή μερική διακοπή της αλυσίδας παραγωγής. Άλλα γεγονότα που μπορεί να οδηγήσουν σε υψηλότερο κόστος παραγωγής, είναι μια ξαφνική αλλαγή στην κυβέρνηση που επηρεάζει την ικανότητα και την σταθερότητα της χώρας απέναντι στις παγκόσμιες αγορές.

- iii) **Εισαγόμενος πληθωρισμός (imported inflation)**: Πληθωρισμός λόγω αυξήσεων στις τιμές των εισαγωγών. Οι αυξήσεις στις τιμές των εισαγόμενων τελικών προϊόντων επηρεάζουν άμεσα κάθε μέτρο πληθωρισμού με βάση τις δαπάνες. Οι αυξήσεις στις τιμές των εισαγόμενων καυσίμων, υλικών και εξαρτημάτων αυξάνουν το εγχώριο κόστος παραγωγής και οδηγούν σε αυξήσεις στις τιμές των εγχώριων παραγόμενων αγαθών. Ο εισαγόμενος πληθωρισμός μπορεί να αντισταθμιστεί από αυξήσεις ξένων τιμών ή από υποτίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας μιας χώρας.
- iv) **Κατευθυνόμενος πληθωρισμός (directed inflation)** : Κατευθυνόμενος πληθωρισμός είναι ένα είδος πληθωρισμού ο οποίος υπάρχει όταν οι νομισματικές αρχές αυξάνουν την προσφορά χρήματος (έκδοση νέου χρήματος).
- v) **Πληθωρισμός αδράνειας (inertial inflation)** : Πληθωρισμός αδράνειας είναι ο πληθωρισμός, του οποίου ο ρυθμός αύξησης παραμένει σταθερός. Διαφέρει από τον στάσιμο πληθωρισμό που συναντάται όταν υπάρχει ταυτόχρονα πληθωρισμός κι ανεργία (ύφεση).
- vi) **Αφανής πληθωρισμός (hidden inflation)** : Αφανής πληθωρισμός είναι ο πληθωρισμός που εμφανίζεται όταν υπάρχουν πληθωριστικές πιέσεις αλλά

εξουδετερώνονται με συνέπεια να μην αυξάνονται οι τιμές. Η εξουδετέρωση αυτή μπορεί να επιτευχθεί με κρατική παρέμβαση, δηλαδή επιδότηση της τιμής ενός προϊόντος ή υποτονική προσφορά ενός προϊόντος που κατανέμεται στους καταναλωτές με αγορανομικό δελτίο.

- vii) **Αναπτυξιακός ή Υγιής πληθωρισμός (growth or healthy inflation) :** Αναπτυξιακός ή υγιής πληθωρισμός είναι ο ελεγχόμενος χαμηλός πληθωρισμός που προκαλεί αύξηση της ζήτησης, των εισοδημάτων και των κερδών των επιχειρήσεων και μείωση της ανεργίας.
- viii) **Νομισματικός πληθωρισμός (monetary inflation) :** Νομισματικός πληθωρισμός είναι ο πληθωρισμός που δημιουργείται με τη μείωση των επιτοκίων και την υπερβολική αύξηση της κυκλοφορίας του χρήματος σαν μέτρο τόνωσης της οικονομίας συνήθως σε περιόδους οικονομικής ύφεσης ή επιβράδυνσης.
- ix) **Στασιμοπληθωρισμός :** Στασιμοπληθωρισμός ονομάζεται το οικονομικό φαινόμενο στο οποίο, για ένα δεδομένο χρονικό διάστημα, παρατηρείται αύξηση των ποσοστών ανεργίας παράλληλα με την αύξηση του πληθωρισμού. Πρόκειται ουσιαστικά για ένδειξη μη αποτελεσματικής αγοράς, καθώς παραδοσιακά τα ποσοστά της ανεργίας κινούνται αντίστροφα με τις πληθωριστικές πιέσεις όπως προτείνει η καμπύλη Phillips³. Συνήθως πληθωριστικές πιέσεις παρατηρούνται σε οικονομίες που τρέχουν με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, κάτι που αυξάνει τη ζήτηση για προϊόντα, συνεπώς και τις τιμές για δεδομένη προσφορά. Λόγω δε των

---

³ Η Καμπύλη Φίλλιπς απεικονίζει τη βραχυπρόθεσμα αντίστροφη σχέση που υπάρχει, σύμφωνα με εμπειρικές παρατηρήσεις, μεταξύ ανεργίας και πληθωρισμού σε μια οικονομία.

ρυθμών ανάπτυξης δημιουργούνται θέσεις εργασίας, συνεπώς θα έπρεπε τα ποσοστά της ανεργίας να συμπιέζονται προς τα κάτω.

Συνοψίζοντας, είδαμε ότι τα είδη του πληθωρισμού ποικίλουν και μεταβάλλονται ανάλογα με τις εκάστοτε οικονομικές συνθήκες. Αποτέλεσμα αυτού, αποτελεί το γεγονός ότι παρατηρείται διαφορετική συχνότητα στην εμφάνιση των ειδών πληθωρισμού στις παγκόσμιες οικονομίες. Εύκολα κανείς μπορεί να αντιληφθεί ότι πιο “ευπαθείς” να επηρεαστούν είναι εν τέλη οι πιο αδύναμες οικονομίες.

1.3 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΠΛΗΣΤΙΑΣ (GREEDFLATION)

Όπως ήδη αναφέραμε τα είδη του πληθωρισμού που ενδέχεται να επηρεάσουν την αγορά ποικίλουν και εξαρτώνται από εξωγενείς παράγοντες της οικονομίας. Μία όμως συγκεκριμένη υποκατηγορία μονοπωλεί το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ)⁴. Οι φόβοι λοιπόν ότι οι εταιρείες της Ευρωζώνης εκμεταλλεύονται τον υψηλό πληθωρισμό για να αυξήσουν τα περιθώρια κέρδους τους, προκάλεσαν την αντίδραση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας όπου και παρακολουθεί στενά τις αυξήσεις των τιμών στα προϊόντα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)⁵. Ουσιαστικά, ο ορισμός του πληθωρισμού της απληστίας θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως η κατάσταση όπου η ζήτηση ξεπερνά την προσφορά, με αποτέλεσμα οι τελικές τιμές των προϊόντων να αυξάνονται δυσανάλογα με τα κόστη παραγωγής, δημιουργώντας υπερκέρδη για τις εταιρείες. Η πρώτη αναφορά του φαινομένου αυτού γίνεται από τον οικονομολόγο Adam Smith⁶, ο οποίος είχε διατυπώσει το εξής ότι *“στην πραγματικότητα τα υψηλά κέρδη τείνουν πολύ περισσότερο να αυξήσουν την τιμή της εργασίας παρά οι υψηλοί μισθοί”*. Με τη θέση αυτή ερχόταν σε αντίθεση με τους οικονομολόγους της εποχής που θεωρούσαν

---

⁴ Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) είναι αρμόδια για τη διαχείριση του ευρώ και για τη χάραξη και εφαρμογή της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής της ΕΕ.

⁵ Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια υπερεθνική πολιτική και οικονομική ένωση 27 κρατών μελών που βρίσκονται κυρίως στην Ευρώπη.

⁶ Ο Adam Smith ήταν Σκωτσέζος οικονομολόγος και φιλόσοφος που ήταν πρωτοπόρος στη σκέψη της πολιτικής οικονομίας και βασικό πρόσωπο κατά τη διάρκεια του Σκωτικού Διαφωτισμού.

ότι δεν έπρεπε να υπάρχει κάποιο μέγιστο όριο επί των κερδών. Βάση λοιπόν και των πρακτικών που παρουσιάστηκαν από την συνεδρίαση της ΕΚΤ τον Φεβρουάριο του 2023 αναφέρθηκε ότι «Η αύξηση των κερδών παρέμεινε πολύ ισχυρή, γεγονός που υποδηλώνει ότι η μετατόπιση του υψηλότερου κόστους μετατράπηκε σε υψηλότερες τιμές πώλησης». Τους φόβους της ΕΚΤ ήρθε να ενισχύσει τον Μάρτιο του 2023 η έρευνα της εταιρείας δεδομένων Refinitiv, κατά την οποία έδειξε ότι οι εταιρείες της ευρωζώνης είχαν αυξήσει τα λειτουργικά περιθώρια κατά μέσο όρο 10,7% το περασμένο έτος, ενώ κατά ένα τέταρτο σε σχέση με το 2019, πριν από την πανδημία του Covid-19 και τον πόλεμο στην Ουκρανία. Η έρευνα αυτή δημιούργησε αυξανόμενη ανησυχία, διότι επιβεβαιώθηκε ότι οι εταιρείες ανταποκρίνονται στο υψηλότερο κόστος των καυσίμων και των πρώτων υλών, αυξάνοντας τις τιμές πώλησης κατά ακόμη μεγαλύτερο ποσό και ταυτόχρονα τα περιθώρια κέρδους να αυξάνονται αντί να μειώνονται όπως θα αναμενόταν κανονικά. Ταυτόχρονα, ξεχωριστά στοιχεία της Eurostat⁷ έδειξαν ότι ο πληθωρισμός στην ευρωζώνη ήταν υψηλότερος από το αναμενόμενο τον Φεβρουάριο του 2023 στο 8,5% - χαμηλότερος από το 8,6% του Ιανουαρίου 2023 αλλά υψηλότερος από το 8,2% που προέβλεπαν οι οικονομολόγοι. Ο βασικός πληθωρισμός - ο οποίος αφαιρεί προϊόντα όπως τα τρόφιμα και η ενέργεια - αυξήθηκε κατά 0,3% από 5,3% που ήταν το προβλεπόμενο. Επομένως, είναι προφανές από τα στοιχεία που έχουν δημοσιοποιηθεί, ότι στην τελική τιμή που καλείται να καταβάλει ο καταναλωτής για ένα προϊόν δεν έχουν προστεθεί κατά κύριο λόγο τα επιπλέον κόστη παραγωγής, αλλά και τα υπερκέρδη των ίδιων των εταιρειών.

---

⁷ Η Eurostat είναι μια Γενική Διεύθυνση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

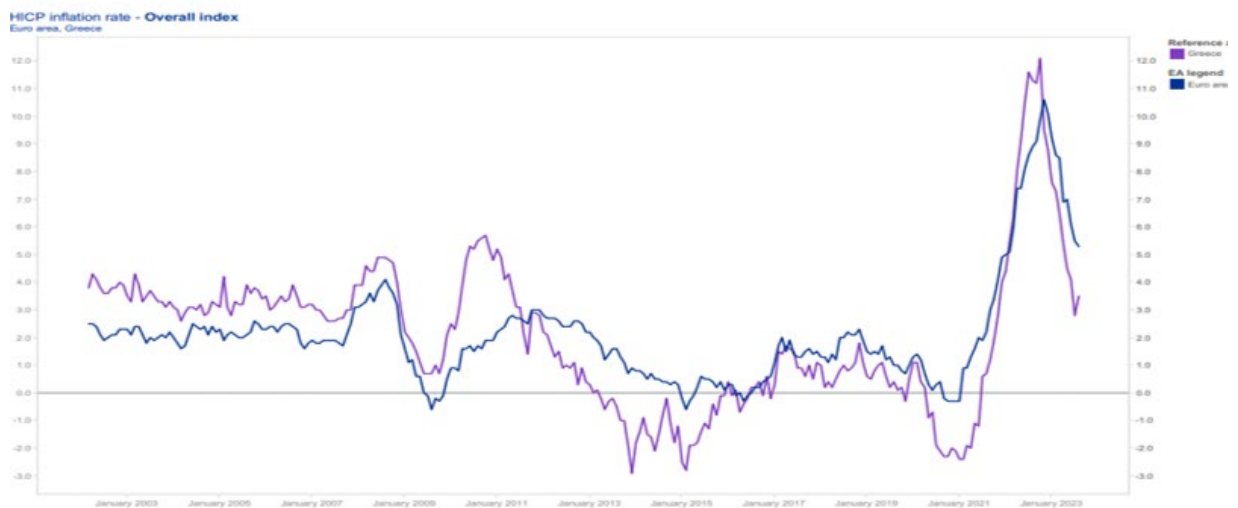
1.4 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο δείκτης πληθωρισμού στην Ελλάδα είναι ένα φαινόμενο όπως προαναφέραμε που επηρεάζει άμεσα την αγοραστική δύναμη του ελληνικού νοικοκυριού, καθώς είτε σε μια θετική, είτε σε μια αρνητική μεταβολή του δείκτη μειώνεται και αυξάνεται αντίστοιχα το περιθώριο και η δυνατότητα καταναλωτικών αγορών. Σύμφωνα λοιπόν με τα δεδομένα που παρουσίασε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) από τον Ιανουάριο του 2002 (χρονολογία ορόσημο για την Ελλάδα με την επίσημη ένταξη της στην Ευρωζώνη) παρατηρούμε στον διαγραμματικό πίνακα (εικόνα 2), ότι η πορεία του πληθωρισμού της Ελλάδας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ταυτόσημη με την πορεία των υπόλοιπων χωρών της Ευρωζώνης με ελάχιστες εξαιρέσεις, όπως για παράδειγμα το 2009 με την έναρξη των μνημονίων στην χώρα.

Η Ελλάδα, όμως, έχοντας πολύ χαμηλό ποσοστό σε παραγωγή βαριάς βιομηχανίας και με το 80% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της να προέρχεται από τον τουρισμό, είναι οικονομικά ευάλωτη σε βραχυπρόθεσμες κρίσεις όπως την πρόσφατη πανδημία, την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία κ.ά. Είναι σημαντικό, λοιπόν, για χώρες όπως η Ελλάδα, να εφαρμόζονται ορθές οικονομικές πολιτικές και αποφάσεις, ώστε να μετριάζεται χρονικά μια περίοδος ύφεσης και να μπορεί να επανέρχεται σε συνθήκες ανάπτυξης. Αυτό επιτυγχάνεται προσεγγίζοντας επενδύσεις από το εξωτερικό για να θωρακιστεί η οικονομία μακροπρόθεσμα. Σύμφωνα με την Κομισιόν⁸ ο πληθωρισμός για το 2023 στην Ελλάδα θα κυμανθεί στο 4,5%, έναντι προηγούμενης πρόβλεψής της για 6% και έναντι κυβερνητικής πρόβλεψης για 5%. Είναι μάλιστα αρκετά χαμηλότερος από την πρόβλεψη για 6,4% στην Ευρωζώνη. Για το 2024 προβλέπεται να υποχωρεί στο 2,4%, μην έχοντας συνυπολογιστεί οι επιπτώσεις από την αύξηση του κατώτατου μισθού.

---

⁸ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (commission) αποτελεί μέρος της εκτελεστικής εξουσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μαζί με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Εικόνα 2 : Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ)

Πηγή : European Central Bank

1.5 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, όντας η οικονομική κεφαλή 27 μελών κρατών της, επηρεάστηκε και η ίδια από τις απρόσμενες αυξήσεις στις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας που επήλθαν παγκοσμίως. Με βάση λοιπόν την ετήσια αναφορά για το 2022 που συνέταξε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, μπορούμε να εντοπίσουμε τα σημαντικότερα γεγονότα που επηρέασαν την Ευρωζώνη ως σύνολο και την οδηγήσαν σε τόσο υψηλά επίπεδα πληθωρισμού.

Ένα από τα κυριότερα γεγονότα ήταν η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, καθώς όχι μόνο κατάφερε να διαταράξει τις ισορροπίες στην Ανατολική Ευρώπη και να δημιουργήσει ελλείματα στο φυσικό αέριο, αλλά και να “προκληθούν” μεγάλα εργατικά

μεταναστευτικά κύματα προς την κεντρική Ευρώπη, διαταράζοντας έτσι τις ήδη υπάρχουσες ισορροπίες. Σε συνέχεια αυτών οι νέες χρηματοοικονομικές συνθήκες όπως η αύξηση των επιτοκίων επηρέασαν τόσο τις προηγμένες, όσο και τις αναδυόμενες οικονομίες της αγοράς. Ακόμη, οι παγκόσμιες πληθωριστικές πιέσεις αυξήθηκαν σημαντικά, τροφοδοτούμενες από τις υψηλές και ασταθείς τιμές των εμπορευμάτων, τα σημεία συμφόρησης της παγκόσμιας προσφοράς και τις στενές αγορές εργασίας. Το ευρώ αποδυναμώθηκε έναντι του δολαρίου ΗΠΑ, αλλά ανατιμήθηκε έναντι πολλών άλλων νομισμάτων και, ως εκ τούτου, ήταν πιο σταθερό σε ονομαστικούς-πραγματικούς όρους. Όλα αυτά οδήγησαν στην επιβράδυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης το 2022.

Στη ζώνη του ευρώ, λοιπόν, ο πληθωρισμός αυξήθηκε στο 8,4% το 2022 από 2,6% το 2021. Η άνοδος αντανακλούσε κυρίως την άνοδο των τιμών της ενέργειας όπως αναφέραμε προηγουμένως και των τροφίμων, που προκλήθηκε από τον πόλεμο στην Ουκρανία. Προηγούμενα σημεία συμφόρησης στην προσφορά και κάποια περιορισμένη ζήτηση από την πανδημία του κορονοϊού (COVID-19), σε συνδυασμό με το υψηλό κόστος εισροών στην παραγωγή λόγω της αύξησης των τιμών της ενέργειας, αύξησαν τις πιέσεις τιμών σε πολλούς τομείς της οικονομίας. Μετά από ένα ισχυρό πρώτο εξάμηνο του έτους, ο τομέας των υπηρεσιών επωφελήθηκε από την άρση των περιορισμών που σχετίζονται με την πανδημία, ενώ η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε στη ζώνη του ευρώ σε μεγάλο βαθμό λόγω των επιπτώσεων του πολέμου στην Ουκρανία.

1.6 ΑΙΤΙΕΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Οι επιστήμονες με το πέρασμα των ετών έχουν παρουσιάσει πληθώρα αιτιών που δημιουργούν τα φαινόμενα του πληθωρισμού. Η επιστημονική οικονομική κοινότητα έχει καταλήξει ότι υπάρχουν τέσσερις κύριοι παράγοντες που θα αναλύσουμε και έχουν την τάση να προκαλούν τα φαινόμενα του πληθωρισμού. Ως πρώτο αίτιο λοιπόν θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τον πληθωρισμό της ζήτησης.

Εδώ συναντάμε μια κατάσταση στην οικονομία που έχει ως αποτέλεσμα τα εισοδήματα να αυξάνονται και το ποσοστό ανεργίας σταδιακά να μειώνεται. Καθώς οι συνθήκες στην αγορά και στην χώρα βελτιώνονται οι άνθρωποι αισθάνονται πιο σίγουροι με τα χρήματά τους και ταυτόχρονα είναι πιο πρόθυμοι να ξοδέψουν περισσότερα χρήματα και να καταναλώσουν περισσότερα αγαθά, αφού οι μισθοί τους αυξάνονται. Αυτό γεγονός με τη σειρά του μειώνει την προσφορά υπαρχόντων αγαθών και υπηρεσιών που διατίθενται στην αγορά. Η ενίσχυση της οικονομίας σε αυτή την φάση λοιπόν έχει ως αποτέλεσμα πάρα πολλοί αγοραστές να επιδιώκουν έναν αρκετά μικρότερο αριθμό αγαθών στην αγορά. Έτσι, δημιουργείται μια πλεονάζουσα ζήτηση με συνέπεια οι τιμές να αυξάνονται και τα προϊόντα να γίνονται ακριβότερα, οδηγώντας έτσι σε αύξηση του πληθωρισμού.

Σε συνέχεια λοιπόν μια επιπλέον αιτία είναι ο πληθωρισμός κόστους δηλαδή όπως είναι εύκολα κατανοητό όταν το κόστος παραγωγής αυξάνεται. Αυτό έχει ως αντίκτυπο το κόστος αυτό να μεταφέρεται στις τελικές τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών. Το συνολικό κόστος ενός προϊόντος υπολογίζεται από τις επιχειρήσεις από τον εξής τύπο -> **Συνολικό κόστος παραγωγής = Μεταβλητό κόστος παραγωγής + Σταθερό κόστος παραγωγής**. Αν αναλύσουμε εκτενέστερα τον τύπο αυτό θα δούμε ότι το κόστος παραγωγής μεταβάλλεται από την αύξηση των μισθών των εργαζομένων και από την αύξηση των πρώτων υλών της παραγωγής. Οι εταιρείες από τη μεριά τους, συχνά επιλέγουν να μεταφέρουν την αύξηση του κόστους πρώτων υλών παραγωγής και της εργασίας στους πελάτες, αυξάνοντας είτε την τιμή των προϊόντων, είτε των υπηρεσιών τους. Στο σταθερό κόστος παραγωγής από την άλλη μπορούμε να συναντήσουμε όλα τα λειτουργικά κόστη της επιχείρησης στην παραγωγή ,όπως το κόστος των εγκαταστάσεων (ενοίκιο), είτε την κατανάλωση ρεύματος, που καταναλώνει η εταιρεία κατά την διάρκεια της παραγωγικής διαδικασίας. Οποιαδήποτε μεταβολή λοιπόν είτε σε αύξηση της τιμής των ενοικίων, είτε σε μια ενδεχόμενη αύξηση της τιμής του ρεύματος συνεπάγεται με αύξηση του συνολικού κόστους παραγωγής. Με την μετατόπιση της αύξησης του κόστους παραγωγής προς τον καταναλωτή, οι επιχειρήσεις μπορούν να συμβαδίσουν με τη μεταβαλλόμενη αγορά και να διατηρήσουν το αρχικό τους περιθώριο κέρδους, ενώ ταυτόχρονα να παράγουν την ίδια ποσότητα αγαθών. Επομένως, σε ένα ασταθές οικονομικό περιβάλλον με απρόβλεπτα εμπόδια, όπως μια παγκόσμια πανδημία, γεωπολιτικές συγκρούσεις, ελλείψεις ή φυσικές καταστροφές συχνά πυροδοτείτε η

εμφάνιση του πληθωρισμού κόστους. Ωστόσο, ο παράγοντας υποκίνησης δεν χρειάζεται απαραίτητα να είναι τόσο δραστικός· ένα τέτοιο σενάριο μπορεί να συμβεί λόγω της σπανιότητας υλικών, εργασίας, υψηλότερου κόστους ενέργειας και αποστολής ή απλώς λόγω αύξησης φόρου.

Ένα επιπλέον αίτιο που φέρνει στο προσκήνιο τον πληθωρισμό είναι η αυξημένη προσφορά χρήματος, δηλαδή η εκτεταμένη εκτύπωση χρήματος. Η αυξημένη προσφορά χρήματος στις αγορές σημαίνει ότι το συνολικό ποσό του χρήματος σε κυκλοφορία ξεπερνά τον ρυθμό παραγωγής, με αποτέλεσμα να υπάρχουν τεράστια ποσά του παραστατικού χρήματος, αλλά όμως πολύ λίγα προϊόντα την δεδομένη στιγμή. Με άλλα λόγια, οι άνθρωποι πρέπει να ξοδέψουν μεγαλύτερο χρηματικό ποσό για την ίδια ποσότητα αγαθών, ενώ η προσφορά της αγοράς παραμένει ίδια ή χαμηλότερη. Αυτή η διογκωμένη προσφορά χρήματος οδηγεί σε μείωση της αξίας αυτού του νομίσματος, διότι μειώνεται η αγοραστική του δύναμη. Στο χειρότερο σενάριο, μπορεί να οδηγήσει σε υπερπληθωρισμό, όπως για παράδειγμα στην Βενεζουέλα.

Το τέταρτο αίτιο που μπορεί να προκαλέσει τον πληθωρισμό είναι η υποτίμηση του νομίσματος, με απλά λόγια η μείωση της αξίας ενός νομίσματος σε σύγκριση με άλλα παγκόσμια νομίσματα. Μια ευνοϊκή συναλλαγματική ισοτιμία δίνει κίνητρα σε άλλα έθνη να εξάγουν τα προϊόντα της χώρας τους, καθιστώντας πιο κερδοφόρο να αγοράζουν στο εξωτερικό παρά να παράγουν τοπικά. Ο αυξημένος ανταγωνισμός στις εξαγωγές μειώνει το κίνητρο για τις τοπικές επιχειρήσεις να μειώσουν το κόστος παραγωγής, καθώς τα υλικά αποκτώνται φθηνά. Ταυτόχρονα, αυξάνει τον κίνδυνο για τις τοπικές επιχειρήσεις που δεν μπορούν να προσφέρουν το ίδιο προϊόν στην ίδια τιμή με μια χώρα με χαμηλότερη συναλλαγματική ισοτιμία. Έτσι, αυτή η στρατηγική επηρεάζει αρνητικά την αγορά εισαγωγών, καθιστώντας ακριβότερη για τους πολίτες της χώρας με ασθενέστερο νόμισμα την αγορά ξένων αγαθών. Είναι ενδιαφέρον ότι το νόμισμα μπορεί να υποτιμηθεί σκόπιμα για να τονωθεί η εξαγωγική δραστηριότητα μειώνοντας τεχνητά τις τιμές των αγαθών, κάτι που συχνά συμβαδίζει με τη διατήρηση των εθνικών μισθών σε χαμηλό επίπεδο. Αυτή η τακτική χειραγώγησης μπορεί να εξαπλωθεί από τη μια χώρα στην άλλη ως αποτέλεσμα ενός ανταγωνιστικού εμπορικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, άλλοι οικονομικοί παράγοντες, όπως η πολιτική αστάθεια, τα διαφορετικά επιτόκια μεταξύ δύο χωρών και η αυξημένη προσφορά χρήματος μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην

υποτίμηση του νομίσματος όπως για παράδειγμα συμβαίνει στην Τουρκία τα τελευταία δύο έτη.

1.7 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Σύμφωνα με τις μελέτες που υπάρχουν, η συνθήκη του πληθωρισμού στην οικονομική κοινότητα αυξάνει τη φτώχεια άμεσα σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα δεν είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν στις ανατιμήσεις των τιμών ούτε στα τρόφιμα, αλλά ούτε και στην ενέργεια.

Μια πρόσφατη ανάλυση του Κοινού Κέντρου Ερευνών (Joint Research Center, JRC) διαπιστώνει, ότι ο πληθωρισμός πιθανότατα να έχει διογκώσει την υλική και κοινωνική στέρηση, την απόλυτη φτώχεια και την ενεργειακή φτώχεια, διευρύνοντας τις υπάρχουσες κοινωνικές ανισότητες εντός της ευρωζώνης.

Ο υψηλός πληθωρισμός διαβρώνει σταδιακά την αγοραστική δύναμη ατόμων και οικογενειών. Από τον Αύγουστο του 2022, ο πληθωρισμός έφτασε ή προσέγγισε διψήφια επίπεδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (10,1%) και στη ζώνη του ευρώ (9,1%) , ενώ ταυτόχρονα ξεπέρασε το 20% σε πολλά κράτη μέλη της Βαλτικής και της Ανατολικής Ευρώπης. Καθώς ο τρέχων πληθωρισμός οφείλεται κυρίως στην εκτίναξη των τιμών των τροφίμων και της ενέργειας, τα νοικοκυριά σε λιγότερο πλούσιες χώρες της ΕΕ ή με χαμηλό εισόδημα επηρεάζονται πιο έντονα, λόγω των υψηλότερων σχετικών δαπανών για τέτοια βασικά είδη.

Η ουσιαστικότερη επίπτωση που εντοπίζεται είναι η μείωση της αγοραστικής δύναμης του κοινού. Οι συνεχόμενες ανατιμήσεις δημιουργούν ένα μικρότερο διαθέσιμο εισόδημα σε ένα νοικοκυριό, μειώνοντάς του αυτόματα και το ποσοστό κοινωνικοποίησης. Η έλλειψη πόρων για δραστηριότητες ή ψυχαγωγία μακροπρόθεσμα θα δημιουργήσουν μια εσωστρέφεια στο άτομο ή στην οικογένεια αυτή αυξάνοντας τα κοινωνικά χάσματα.

Η διάκριση της αγοραστικής δύναμης μπορεί να γίνει και μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι χώρες με το υψηλότερο κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν(ΑΕΠ) θα επηρεαστούν σε πολύ μικρότερο βαθμό σε σχέση με τις χώρες με το

χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, όπως για παράδειγμα αν συγκρίνουμε το υψηλότερο ποσοστό για το 2022 στην Ευρωπαϊκή Ένωση με το χαμηλότερο· δηλαδή, το Λουξεμβούργο με 119.230€ κατά κεφαλήν ΑΕΠ και την Βουλγαρία με 12.400€ αντίστοιχα. Οι επιπτώσεις των ακριβότερων τιμών όπως μια αύξηση της τιμής του ηλεκτρικού ρεύματος κατά 5% στην κάθε χώρα θα επηρεάσουν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό τους κατοίκους της Βουλγαρίας σε σχέση με αυτούς του Λουξεμβούργου.

1.8 ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Στην οικονομική επιστήμη ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) ή τιμάρριθμος καθώς και με την Αγγλική ορολογία Consumer Price Index (CPI) είναι ο δείκτης μέτρησης του κόστους ζωής και διαβίωσης που βασίζεται στις μεταβολές των λιανικών τιμών των περισσότερων αγαθών ή υπηρεσιών και ουσιαστικά ο τρόπος μέτρησης του πληθωρισμού. Ο δείκτης αυτός μετρά τη διακύμανση των τιμών στα αγαθά και τις υπηρεσίες που περιλαμβάνονται στο "καλάθι του καταναλωτή". Οποιαδήποτε προσαρμογή διαφόρων οικονομικών μεγεθών στον τιμάρριθμο ονομάζεται τιμαριθμοποίηση. Χαρακτηριστική περίπτωση τιμαριθμοποίησης είναι η λεγόμενη «αυτόματη τιμαριθμική αναπροσαρμογή», που γίνεται κατά περιοδική άνοδο του τιμαρίθμου και που αφορά μισθούς υπαλλήλων και ημερομίσθια εργατών. Τέτοιοι δείκτες αφορούν τόσο αγαθά, όσο και υπηρεσίες που παρέχονται σε καταναλωτές και λαμβάνονται περιοδικά επί ενός δείγματος πληθυσμού με στόχο τον καθορισμό εκείνων των αγαθών που συνθέτουν το λεγόμενο "καλάθι της νοικοκυράς" ή το "καλάθι του καταναλωτή". Στη συνέχεια, αφού προσδιοριστούν αυτά τα αγαθά, παρακολουθούνται και καταγράφονται οι τιμές τους, οι οποίες ακολουθώντας σταθμίζονται ανάλογα της σπουδαιότητας των προϊόντων δίνοντας τον γενικό δείκτη. Αυτός συγκρινόμενος με προηγούμενο που συνήθως αποτελεί τον αρχικό (ή έτους βάσης), προσδιορίζει την ποσοστιαία αύξηση ή μείωση. Οι Δείκτες Τιμών Καταναλωτή συντάσσονται από

δημόσιες υπηρεσίες ή ανεξάρτητες αρχές σχεδόν σ' όλες τις χώρες του κόσμου.

Στην Ελλάδα ο ΔTK καταρτίζεται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) από το έτος 1959. Μέχρι το 2000, ο ΔTK αναφερόταν μόνο στις αστικές περιοχές της χώρας, αλλά από τον Ιανουάριο του 2001 αναφέρεται στο σύνολο των αστικών, ημιαστικών και αγροτικών περιοχών. Ο ΔTK ,όπως αναφέραμε και προηγουμένως, έχει ως κύριο σκοπό να υπολογίσει μόνο την καθαρή μεταβολή της τιμής. Αυτό σημαίνει ότι στους δείκτες δε θα πρέπει να λάβουμε υπόψιν τυχόν αλλαγές που προκύπτουν ούτε από την διακύμανση στην ποιότητα των προϊόντων, ούτε στις ποσότητες της συσκευασίας των ειδών που συγκρίνουμε καθώς και των νέων προϊόντων που εισάγονται στο καλάθι(π.χ. μια σακούλα ζυμαρικών μπορεί να αλλάξει την συσκευασία της ή να την μεγαλώσει ή να την μικρύνει ή σε μια ηλεκτρονική συσκευή να εισαχθεί μια νέα τεχνολογία που θα αυξήσει το κόστος του προϊόντος). Οι επιστήμονες ,λοιπόν, που ασχολούνται με τον ΔTK θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψιν τους και την συνισταμένη της βελτιστοποίησης της ποιότητας των αγαθών.

Για να γίνει μια πιο ενδελεχής κατανόηση του τρόπου μέτρησης του ΔTK θα παραθέσουμε τον παρακάτω πίνακα για να υπολογίσουμε έναν ετήσιο πληθωρισμό σε μια υποθετική οικονομία.

Πίνακας υπολογισμού ΔTK

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΤΑΘΜΙΣΜΑΤΟΣ	ΤΙΜΗ 2022	ΤΙΜΗ 2023
ΚΑΥΣΙΜΑ	25%	40 \$	60 \$
ΡΟΥΧΙΣΜΟΣ	20%	25 \$	30 \$
ΤΡΟΦΙΜΑ	40%	60 \$	80 \$
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	15%	20 \$	40 \$

Ο τύπος που θα χρησιμοποιήσουμε είναι ο εξής :

Δείκτης Τιμών Καταναλωτή = (Σύνολο τιμών αγοράς το τρέχον έτος / Σύνολο τιμών αγοράς έτους βάσης) *100 %

•Για το 2022 : Σύνολο τιμών αγοράς το τρέχον έτος = (0,25 * 40) + (0,2 * 25) + (0,4 * 60) + (0,15 * 20) = 42

•Για το 2023 : Σύνολο τιμών αγοράς έτους βάσης = (0,25 * 60) + (0,2 * 30) + (0,4 * 80) + (0,15 * 40) = 59

Δείκτης Τιμών Καταναλωτή = (59 / 42) *100 % = 14,04 %

Άρα, ο πληθωρισμός ανάμεσα στα δύο έτη ανέρχεται στο 14,04 %.

1.9 ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Έχοντας πλέον αναλύσει τα κυριότερα κομμάτια που συνθέτουν το φαινόμενο του πληθωρισμού, και τις σημαντικές επιπτώσεις που δημιουργεί στην οικονομία και στην αγοραστική δύναμη του πληθυσμού, θα παρουσιάσουμε τους κυριότερους κοινώς αποδεκτούς τρόπους αντιμετώπισής του. Όπως ήδη αναφέραμε ο πληθωρισμός εμφανίζεται όταν οι δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες ξεπερνούν την παραγωγή. Οι τιμές μπορεί να μεταβληθούν λόγω των περιορισμών της προσφοράς που αυξάνουν το κόστος παραγωγής αγαθών και προσφοράς υπηρεσιών ή επειδή οι καταναλωτές, απολαμβάνοντας τα οφέλη μιας ακμάζουσας οικονομίας, ξοδεύουν τα πλεονάζοντα μετρητά τους πιο γρήγορα από ότι οι παραγωγοί μπορούν να αυξήσουν την παραγωγή. Ο πληθωρισμός είναι συχνά το αποτέλεσμα κάποιου συνδυασμού αυτών των δύο περιπτώσεων.

Μια από τις μεθόδους που δύναται να χρησιμοποιηθούν ως τρόπος αντιμετώπισης είναι ο έλεγχος τιμών στην αγορά μέσω των κρατικών παρεμβάσεων και της επιβολής προκαθορισμένων τιμών. Οι έλεγχοι τιμών είναι ανώτατα όρια ή κατώτατα όρια τιμών που επιβάλλονται από τις κυβερνήσεις και εφαρμόζονται σε συγκεκριμένα αγαθά, στα

οποία είτε υπάρχει μεγάλη ζήτηση από το αγοραστικό κοινό παραδείγματος χάρη τα καπνικά, είτε είναι ζωτικής σημασίας όπως το εμφιαλωμένο νερό. Ουσιαστικά, εδώ το κράτος παρεμβαίνει με την επιβολή ανώτατης ή κατώτατης τιμής για να προστατέψει τους καταναλωτές από φαινόμενα αισχροκέρδειας και να διατηρήσει την αγορά σε συνθήκες ευημερίας.

Μια ακόμη σημαντική μέθοδος αντιμετώπισης είναι η άσκηση νομισματικών πολιτικών για τον περιορισμό του πληθωρισμού και ο έλεγχος της προσφοράς χρήματος στην οικονομία. Εάν η προσφορά χρήματος μειωθεί, η ζήτηση για αγαθά θα μειωθεί, προκαλώντας πτώση των τιμών.

Ένας άλλος τρόπος για να περιοριστεί η προσφορά χρήματος είναι όταν η εκάστοτε κυβέρνηση αποσύρει συγκεκριμένα χαρτονομίσματα ή κέρματα από την κυκλοφορία. Η μείωση του επιτοκίου δανεισμού για τις εμπορικές τράπεζες επιτρέπει τον έλεγχο της κυκλοφορίας του χρήματος. Η Κεντρική Τράπεζα της κάθε χώρας μπορεί επίσης να μπλοκάρει τα χρήματα των εμπορικών τραπεζών εκδίδοντας κρατικούς τίτλους.

Ολοκληρώνοντας, οι δημοσιονομικές πολιτικές είναι άλλος ένας ακόμα τρόπος αντιμετώπισης του πληθωρισμού. Οι δύο βασικές συνιστώσες μιας δημοσιονομικής πολιτικής είναι τα δημόσια έσοδα και οι δαπάνες. Η κυβέρνηση μπορεί να αλλάξει τους φορολογικούς της συντελεστές για να αυξήσει τα έσοδα ή να διαχειριστεί αποτελεσματικά τις δαπάνες. Σε αντίθετη περίπτωση ένα πληθωριστικό χάσμα δημιουργείται όταν η ζήτηση είναι μεγαλύτερη από την προσφορά. Η κυβέρνηση μπορεί να το αντιμετωπίσει αυτό είτε με τη μείωση των συνολικών κρατικών δαπανών και των πληρωμών μεταφοράς, είτε με την αύξηση των φορολογικών συντελεστών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Η δεύτερη μεγάλη ενότητα που θα ασχοληθούμε είναι το φαινόμενο της φοροδιαφυγής. Ως ορισμός της φοροδιαφυγής θα μπορούσαμε να ορίσουμε τον εξής: φοροδιαφυγή (tax evasion), χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά εκείνη, όπου αποσκοπεί είτε στην ολική είτε στην μερική αποφυγή της φορολογικής υποχρέωσης, παραβιάζοντας τις διατάξεις της φορολογικής νομοθεσίας. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί σοβαρό έγκλημα - απάτη σε βάρος του εκάστοτε κράτους και στις περισσότερες χώρες παγκοσμίως διώκεται ποινικά. Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό που θα ταίριαζε στον ορισμό της φοροδιαφυγής-εκτός της παράβασης και καταστράτηγησης του φορολογικού νόμου-είναι το γεγονός ότι θεωρείται και έντονη “αντικοινωνική” συμπεριφορά, καθώς το συνολικό ποσό αυτής θα κληθεί τελικά να επωμισθεί το σύνολο των φορολογουμένων, με πρόσθετα κυβερνητικά μέτρα,. Αυτό έχει ως μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα να δημιουργηθεί πόλωση των κοινωνικών τάξεων και δυσανάλογες υποχρεώσεις στους φορολογουμένους.

2.2 Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ

Η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή παρόλο που ακούγονται ως παρόμοιες έννοιες, απέχουν πολύ μεταξύ τους ως ορισμοί και ως προς το κομμάτι που σχετίζεται με την παραβατικότητα. Η φοροαποφυγή ουσιαστικά είναι η συμπεριφορά εκείνη που εκμεταλλεύεται κενά ή ατέλειες της φορολογικής νομοθεσίας, χωρίς ωστόσο να παραβιάζει άμεσα τις σχετικές διατάξεις και αποσκοπεί στην ολική ή μερική αποφυγή της φορολογικής υποχρέωσης. Φυσικά, η φοροαποφυγή δεν παύει να δημιουργεί προβλήματα στα κρατικά ταμεία και να χρήζει άμεσης αναπροσαρμογής στο κομμάτι αντιμετώπισης της. Προηγουμένως, αποδώσαμε τον ορισμό της φοροδιαφυγής, όπου είδαμε ότι είναι η συνειδητή πράξη απόκρυψης εισοδημάτων που διώκεται ποινικά. Συνοψίζοντας, λοιπόν, η ουσιαστική διαφορά μεταξύ αυτών των δύο εννοιών είναι ότι στην φοροδιαφυγή ο φορολογούμενος που τελεί την πράξη εθελούσια επιλέγει να μην αποδώσει τους φόρους από τα εισοδήματά του προς το κράτος γνωρίζοντας και τις ποινικές συνέπειες που υπάρχουν σε περίπτωση εντόπισης του. Από την άλλη, ο φορολογούμενος που τελεί την πράξη της φοροαποφυγής γνωρίζει εκ των προτέρων ότι το νομοθετικό κενό που υπάρχει του επιτρέπει να αποδίδει λιγότερους φόρους προς το κράτος.

2.3 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Αδιαμφισβήτητα, ένα από τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κυβερνήσεις στη σύγχρονη οικονομική εποχή σε παγκόσμιο επίπεδο είναι η φοροδιαφυγή. Η ανάλυση που απαιτείται για την φοροδιαφυγή και των υποκατηγοριών που την απαρτίζουν, χρήζουν μεγάλου όγκου πληροφοριών και άρτιας γνώσης του αντικειμένου, ώστε να μπορούν οι οικονομολόγοι να εξάγουν χρήσιμα συμπεράσματα για

μελλοντικές οικονομικές πολιτικές που θα χρειαστεί να ασκηθούν. Βέβαια, μόνο εύκολη δε θεωρείται η διαδικασία ανάλυσης της φοροδιαφυγής, καθώς αποτελεί ένα φαινόμενο απόκρυψης πλούτου και απαιτεί συνδυαστική έρευνα για την εύρεση αυτού από πολλούς φορείς, με αποτέλεσμα να παίρνει αρκετό χρόνο και οι εκτιμήσεις κατά κύριο λόγο να στηρίζονται σε υποθέσεις.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η μέτρηση της φοροδιαφυγής μόνο εύκολη διαδικασία δεν είναι για τους ειδικούς που ασχολούνται με την έρευνα της, καθώς αποτελεί μια πράξη καθολικά παράνομη με σημαντικές κοινωνικές επιπτώσεις. Ανέκαθεν παγκοσμίως όλες οι χώρες καταβάλλουν προσπάθεια να μετριάσουν το έλλειμα που δημιουργείται στα κρατικά ταμεία. Τα κίνητρα των φοροφυγάδων είναι η έμμεση εξοικονόμηση των εξόδων τους ή αλλιώς μη καταβολής φόρων προς το κράτος. Ταυτόχρονα, ο ελλιπής έλεγχος των κρατικών μηχανισμών και της μη καταβολής στους παραβάτες υψηλών προστίμων ενισχύει το φαινόμενο αυτό. Ουσιαστικά λόγω των μη συχνών δειγματοληπτικών ελέγχων που πραγματοποιούνται, οι παραβάτες έχουν την πεποίθηση ότι δε θα εντοπιστούν από τους κρατικούς μηχανισμούς και εάν συμβεί αυτό το πρόστιμο που θα τους επιβληθεί θα είναι αρκετά μικρότερο συγκριτικά με τους φόρους που θα κατέβαλλαν σωρευτικά.

Κατά τις βιβλιογραφικές έρευνες που έχουν λάβει χώρα διαχρονικά μπορούμε να δούμε διάφορες μεθόδους μέτρησης της φοροδιαφυγής. Στο άρθρο όπου δημοσίευσε το 2012 ο James Alm με τίτλο *Measuring, explaining and controlling tax evasion: lessons from theory, experiments and field studies*⁹, παρουσιάζει διάφορες μελέτες που έχουν γίνει με το πέρασμα των ετών και τις ταξινομεί σε δύο κύριες κατηγορίες στις παραδοσιακές και στις μοντέρνες ή όπως αναφέρονται στην μητρική γλώσσα του άρθρου «traditional & modern».

Αρχίζοντας την ανάλυση των μεθόδων από τις παραδοσιακές θα δούμε την πρώτη κατηγοριοποίηση τους σε άμεσες, έμμεσες και βάση κάποιον άλλων κλασικών μοντέλων προσέγγισης. Ως κυριότερη και αποτελεσματικότερη άμεση μέθοδο βλέπουμε την μέτρηση της φοροδιαφυγής μέσω της φορολογίας εισοδήματος και συγκεκριμένα από τις φορολογικές δηλώσεις που πραγματοποιούνται κάθε έτος. Εδώ λοιπόν, οι φορολογικές ελεγκτικές υπηρεσίες του κράτους μπορούν να διασταυρώσουν τα

---

⁹ James Alm (2012) *Measuring, explaining, and controlling tax evasion: Lessons from theory, experiments, and field studies*.

δεδομένα που έχουν δηλωθεί, με εκείνα των εκτιμήσεων εισοδήματος που έχουν γίνει μέσω των υπόλοιπων πληροφοριακών συστημάτων (παραδείγματος χάρη στην Ελλάδα μέσω του Εθνικού Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης). Έτσι λοιπόν, μπορούν να εντοπίσουν και το μη δηλωθέν εισόδημα, αλλά και σε πολλές περιπτώσεις το υπερβάλλον δηλωθέν εισόδημα που πιθανολογείται να προέρχεται, είτε από την μαύρη εργασία, είτε από τις δραστηριότητες της παραοικονομίας.

Η αμέσως επόμενη μέθοδος μέτρησης είναι οι έρευνες που πραγματοποιούνται κυρίως από στατιστικές εταιρείες με την μέθοδο των ερωτηματολογίων. Ουσιαστικά στα ερωτηματολόγια υπάρχουν άμεσες ερωτήσεις για το εάν ο ερωτηθείς έχει διαπράξει φοροδιαφυγή, είτε την προκείμενη στιγμή, είτε στο παρελθόν και εάν ναι ποιο ήταν το ποσό που δεν δήλωσε. Η μέθοδος αυτή όμως είναι λιγότερο αποτελεσματική, καθώς τα άτομα που διαπράττουν τις παραβάσεις δεν θα επιβεβαιώσαν ούτε την διατελέσει της πράξης, αλλά φυσικά ούτε και το ποσό αυτής. Αποτέλεσμα αυτού θα είναι η τελική διαστρέβλωση των αποτελεσμάτων. Ολοκληρώνοντας, στις άμεσες μεθόδους η έρευνα παρουσιάζει την λιγότερο επικρατέστερη και είναι η μέθοδος της φορολογικής αμνηστίας. Μέσω αυτής της διαδικασίας μπορούμε να υπολογίσουμε με απόλυτη ακρίβεια τα ποσοστά, καθώς η σύγκριση γίνεται μεταξύ των ποσών που δήλωνε ο φορολογούμενος πριν και μετά.

Όπως αναφέραμε στην εισαγωγή της ενότητας υπάρχουν και έμμεσες μέθοδοι. Στην δεύτερη κατηγορία λοιπόν παρατηρείται η ιχνηλάτηση των στοιχείων της φοροδιαφυγής που εντοπίζονται στους δείκτες της οικονομίας. Μια περίπτωση είναι και η λεγόμενη μέθοδος των εθνικών λογαριασμών όπου εδώ γίνεται μια σύγκριση ανάμεσα στα δηλωθέντα εισοδήματα στα πληροφοριακά συστήματα των φορολογικών αρχών και σε αυτά που έχουν καταγραφεί στους εθνικούς λογαριασμούς. Μία επιπλέον έμμεση μέθοδος είναι και το κενό του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ). Εδώ μέσω της απόκλισης που υπάρχει μεταξύ των εσόδων που είχαν προϋπολογισθεί να εισπραχθούν και των τελικών δηλωθέντων εσόδων, εντοπίζεται το ποσό της φοροδιαφυγής. Ακόμη, ένας έμμεσος τρόπος για την εκτίμηση της φοροδιαφυγής είναι από τις συναλλαγές που πραγματοποιούνται με την χρήση παραστατικού χρήματος. Χρησιμοποιώντας, δηλαδή, την εξίσωση Fischer¹⁰ για να εντοπιστεί η σχέση μεταξύ χρήματος και ρευστότητας που

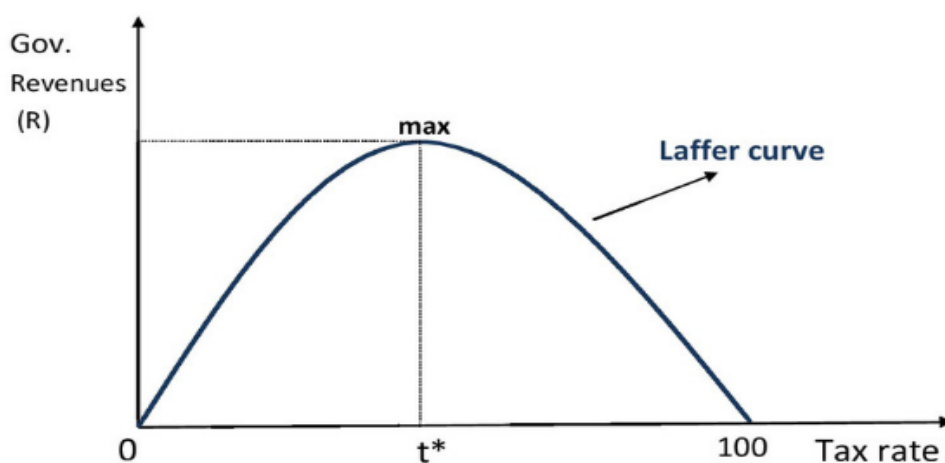
¹⁰ Η εξίσωση Fisher ορίζει ότι το ονομαστικό επιτόκιο είναι το άθροισμα του πραγματικού επιτοκίου και του ρυθμού πληθωρισμού: $i = r + \pi$.

υπάρχει στην αγορά την δεδομένη στιγμή, μπορούμε να υπολογίσουμε κατά εκτίμηση τα επίπεδα οικονομικής δραστηριότητας. Όπως και προηγουμένως το κενό αναμεσά στην εκτίμηση και τις τελικές τιμές των εθνικών λογαριασμών θα μας δώσουν το ποσοστό της φοροδιαφυγής που έχει προκύψει. Μια επιπλέον έμμεση μέθοδος είναι η εκτίμηση της ζητητής για το παραστατικό χρήμα, το οποίο από την μια πλευρά υπολογίζεται βάση των επιτοκίων και των εισοδημάτων και από την άλλη ως συνάρτηση περιπτώσεων από τα εμπλεκόμενα μέρη για φοροδιαφυγή. Στις περιπτώσεις όπου η ζήτηση παραστατικού χρήματος είναι υπερβάλλουσα ή οποιοδήποτε ποσό δεν μπορεί να αποδειχθεί ότι έχει προέλθει από νόμιμη πράξη, θεωρείται προϊόν της παραοικονομίας, άρα συνεπάγεται και της φοροδιαφυγής. Ολοκληρώνοντας τους έμμεσους τρόπους θα δούμε μια υποτιθέμενη περίπτωση για μια παγιωμένη σχέση που υπάρχει ανάμεσα σε συναλλαγές για είδη πρώτης ανάγκης στις κατοικίες, όπως η ηλεκτροδότηση και η υδροδότηση. Στην υπόθεση αυτή θα γίνει σύγκριση μεταξύ των οφειλών που προκύπτουν από τους καταναλωτές ως προς αυτές τις υπηρεσίες και το διαθέσιμο εισόδημα που δηλώνουν. Στις περιπτώσεις όπου ο καταναλωτής καταφέρνει να αποπληρώσει οφειλές μεγαλύτερες από το δηλωθέν εισόδημά του, θα μπορούσε να αποδειχθεί ότι, είτε είναι κάτοχος αδήλωτων εισοδημάτων, είτε ότι τα έσοδα του προκύπτουν από την παραοικονομία και κατά συνέπεια είναι προϊόν της φοροδιαφυγής

2.4 ΚΑΜΠΥΛΗ LAFFER

Ένας από τους συχνότερους προβληματισμούς στις ηγεσίες των υπουργείων οικονομικών ανά τον κόσμο έχει να κάνει σχετικά με το ιδανικό επίπεδο φορολογικού συντελεστή της εκάστοτε οικονομίας. Το πρόβλημα αυτό το διατύπωσε για πρώτη φορά ο οικονομολόγος Dr. Arthur Laffer δημιουργώντας και την λεγόμενη καμπύλη Laffer (Laffer Curve) (Βλ. Εικόνα 3). Η λογική της καμπύλης Laffer μπορεί να ερμηνευθεί ως εξής, εάν ο φορολογικός συντελεστής είναι 0%, η κυβέρνηση δεν θα έχει έσοδα κάνοντάς την

μη βιώσιμη και θέτοντας την αδυναμία της στην αποπληρωμή και στήριξη κυβερνητικών έργων, όπως η άμυνα και η ανάπτυξη υποδομών, ταυτόχρονα όμως θα μειωθούν οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων. Επίσης, στο ανώτατο σημείο του φορολογικού συντελεστή δηλαδή στο 100% μας δείχνει πάλι ότι τα έσοδα θα είναι μηδενικά, διότι κανείς δεν θα έχει κίνητρο να δουλέψει από την στιγμή που το κράτος θα λάβει μέσω των φόρων όλο του το εισόδημα. Κατά συνέπεια όταν ο φορολογικός συντελεστής είναι μικρότερος από τον ιδανικό, το κράτος δύναται να τον αυξήσει προκειμένου να μεγιστοποιήσει τα φορολογικά του έσοδα. Αντίστροφα όμως, όταν ο τρέχων φορολογικός συντελεστής είναι μεγαλύτερος από τον ιδανικό, το κράτος εισπράττει λιγότερα έσοδα από όσα θα μπορούσε έχοντας μικρότερο φορολογικό συντελεστή. Επιπροσθέτως, μια σημαντική αύξηση των φορολογικών συντελεστών (Taxes - incentives) μπορεί να οδηγήσει πάνω από το ιδανικό επίπεδο και κατά συνέπεια σε λιγότερα φορολογικά έσοδα για το Δημόσιο. Έτσι όμως πλήττεται η κατανάλωση, οι επενδύσεις και εν τέλει η ίδια η οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Εικόνα : 3 Laffer Curve

Πηγή: Econtopia.gr

Με βάση λοιπόν την καμπύλη Laffer και τις επιπτώσεις που μπορεί να δημιουργήσει στην ελληνική οικονομία μια μεταβολή στην φορολογία και σε συνδυασμό με τα επίσημα στοιχεία που δημοσιοποίησε ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

(ΟΟΣΑ)¹¹, το διάστημα 2007-2016 η φορολογία στη χώρα μας αυξήθηκε κατά 7,4 μονάδες ως ποσοστό του ΑΕΠ λαμβάνοντας και την πρώτη θέση στην σχετική κατάταξη ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε περιπτώσεις όπου η μεταβολή της φορολογίας παρατηρείται σε τόσο υψηλά επίπεδα σε ένα κράτος είναι συχνό φαινόμενο να υπάρχει αποτροπή των επενδυτών και αύξηση της ανεργίας.

2.5 ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Η αναγκαιότητα της πάταξης της φοροδιαφυγής είναι μείζονος σημασίας αφενός λόγω των δημοσιονομικών προβλημάτων που δημιουργεί και αφετέρου λόγω της διατάραξης της εύρυθμης λειτουργίας των κρατικών μηχανισμών. Ταυτόχρονα, η καταστολή της πράξης αυτής θα επιτρέψει στον κρατικό μηχανισμό να πράξει το βέλτιστο για τις απαραίτητες δημόσιες κοινωνικές παροχές όπως η παιδεία, η υγεία και η προστασία των πολιτών.

Στην Ελλάδα ο πρώτος ολοκληρωμένος κώδικας που τέθηκε σε ισχύ και είχε για πρώτη φορά συγκεντρωμένες όλες τις διατάξεις, ήταν ο νόμος 2523/1997 με τίτλο *Διοικητικές και ποινικές κυρώσεις στη φορολογική νομοθεσία και άλλες διατάξεις*. Ο νομοθέτης κάνει των διαχωρισμό των αδικημάτων σε πλημμελήματα και κακουργήματα ανάλογα με τον χαρακτήρα της παράβασης. Τα σημαντικότερα άρθρα του κώδικα ήταν το άρθρο 17 (Αδίκημα φοροδιαφυγής για την παράλειψη), το άρθρο 18 (Αδίκημα φοροδιαφυγής για μη απόδοση), και το άρθρο 19 (Αδίκημα φοροδιαφυγής για έκδοση ή αποδοχή πλαστών, νοθευμένων ή εικονικών φορολογικών στοιχείων). Ανάμεσα σε αυτά τα 3 άρθρα

---

¹¹ ΟΟΣΑ: Ο ΟΟΣΑ είναι διεθνής οργανισμός εκείνων των ανεπτυγμένων χωρών που υποστηρίζουν τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς.

εντοπίζονταν οι επικρατέστερες παραβάσεις όπως για παράδειγμα η φοροδιαφυγή στην φορολογία εισοδήματος στο άρθρο 17, την μη απόδοση του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) του άρθρου 18 και η έκδοση πλαστών και εικονικών αποδείξεων ή τιμολογίων του άρθρου 19.

Από τον πρώτο νόμο που θεσπίστηκε έως τώρα έχουν επέλθει επιπλέον δύο τροποιατικοί νόμοι. Ο πρώτος από αυτούς ήταν ο Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας (ΚΦΔ) με τον νόμο 4174/2013. Ένας από τους σκοπούς του νόμου αυτού ήταν η βελτιστοποίηση των εισπρακτικών διαδικασιών και οι ρυθμίσεις στην επιβολή κυρώσεων για τις παραβάσεις του φορολογικού κώδικα. Στην συνέχεια το 2015 ακολούθησε ο νόμος 4337/2015, ο οποίος θεσπίστηκε λόγω των μνημονίων που υπήρχαν εκείνη την εποχή. Η ουσιαστική αλλαγή που υπήρξε στον νόμο αυτό, ήταν η κατάργηση των άρθρων 17 έως 21 του νομού 2523/1997 με την αντικατάσταση από τα άρθρα 66-71 του 4337/2015 με σκοπό την εναρμόνιση στους όρους που είχαν θέσει οι δανειστές.

Όπως αναφέραμε χαρακτηριστικά και στο κομμάτι της φοροαποφυγής, τα νομοθετικά κενά και οι ατέλειες χρήζουν άμεσης επίλυσης. Η νομοθεσία παραμένει ο κεντρικός άξονας στην αντιμετώπιση και την πάταξη της φοροδιαφυγής, μέσω της αυστηροποίησης των μέτρων και με μια συμπαγή φορολογική αρχή, η οποία θα διέπετε από ακεραιότητα και διαφάνεια. Αυτά θα οδηγήσουν σε αποτελεσματικότερες λύσεις. Ταυτόχρονα, θα δημιουργηθεί ένα θετικό κλίμα από το σύνολο της κοινωνίας, το οποίο θα είναι καθόλα νόμιμο στις οικονομικές του υποχρεώσεις ως προς το κράτος. Επομένως, μακροπρόθεσμα να ελαχιστοποιηθούν οι κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των ατόμων που καταβάλλουν στον απόλυτο βαθμό τους φόρους που τους αντιστοιχούν και σε αυτούς που φοροδιαφεύγουν.

2.6 ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως ήδη έχει τονιστεί και στις προηγούμενες παραγράφους η φοροδιαφυγή παραμένει ένα από τα μεγαλύτερα «αγκάθια» στα κρατικά έσοδα όλων των χωρών. Οι επιπτώσεις είναι δυσοίωνες και χρήζουν άμεσης επίλυσης. Στην Ελλάδα τα ποσοστά της φοροδιαφυγής παρέμεναν ανέκαθεν υψηλά, δημιουργώντας ελλείματα στα ισοζύγια που συντάσσονταν ετησίως. Οι περισσότερες έρευνες τοποθετούν το ύψος της φοροδιαφυγής ετησίως να κυμαίνεται μεταξύ 5%-10% του ΑΕΠ. Καθώς η φοροδιαφυγή δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια λόγω της φύσης της πράξης δεν γνωρίζουμε και το ακριβές ποσό.

Αρκετές έρευνες, όπως του οργανισμού Dianeosis¹², στην προσπάθεια τους να αποκωδικοποιήσουν αυτό το φαινόμενο υπολογίζουν την ετήσια απώλεια από τα κρατικά ταμεία να είναι από 11-16 δισεκατομμύρια ευρώ. Μια από τις πιο πρόσφατες εκτιμήσεις το 2023 ήταν της Κεντρικής Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία έκανε λόγο για απώλεια της τάξης των 60 δισεκατομμυρίων ευρώ βάση των υπολογισμών με τις διαφορές που υπήρξαν ανάμεσα στους εθνικούς λογαριασμούς. Η επίλυση της απώλειας αυτών των σημαντικών πόσων θα επέτρεπε μακροπρόθεσμα να διατεθούν στους κρατικούς μηχανισμούς για την βελτίωση τους όπως για παράδειγμα η παιδεία και η υγεία.

2.7 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΕΝΟΥ

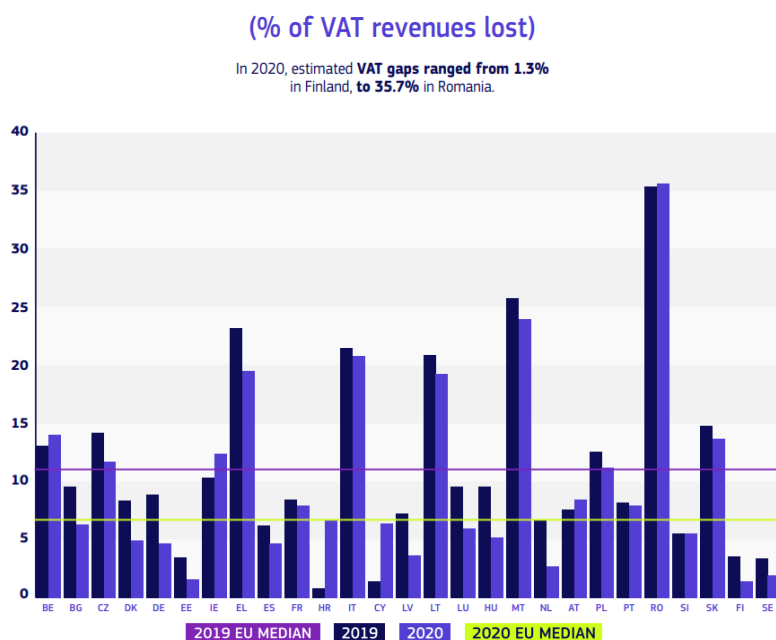
Στις προηγούμενες παραγράφους έχουμε αναφέρει το ότι φαινόμενο της φοροδιαφυγής είναι πολυπρόσωπο και μπορούμε να το συναντήσουμε σε πολλές πτυχές της οικονομίας. Μια ακόμη περίπτωση φοροδιαφυγής είναι και το φορολογικό κενό. Το τι ουσιαστικά είναι το φαινόμενο του φορολογικού κενού (κενό ΦΠΑ) ή όπως ονομάζεται στην αγγλική ορολογία «Vat Gap», μπορούμε να το ορίσουμε ως εξής : Το φορολογικό κενό μετρά την

---

¹² <https://www.dianeosis.org/>

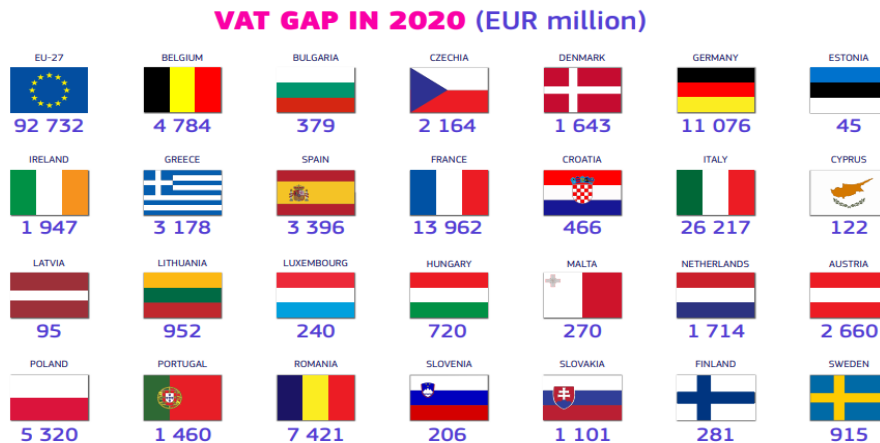
διαφορά μεταξύ των οφειλόμενων φόρων, σύμφωνα με τη φορολογική νομοθεσία και με πλήρη φορολογική συμμόρφωση και του πραγματικά καταβαλλόμενου ποσού που εισπράττει το κράτος. Η διαφορά ανάμεσα στον εκτιμώμενο φόρο και στον εισπραχθέν φόρο, μας αποτυπώνει το εύρος της φοροδιαφυγής.

Η Ελλάδα ως κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης εμπεριέχεται κι αυτή στις ετήσιες εκθέσεις (Βλ. Εικόνα 4) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στην τελευταία έκθεση που παρουσιάστηκε τον Δεκέμβρη του 2022, τα κράτη μέλη της ΕΕ έχασαν περίπου 93 δισεκατομμύρια ευρώ από έσοδα από τον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) το 2020 (Βλ. Εικόνα 5). Αν και το ποσό αυτό εξακολουθεί να είναι εξαιρετικά υψηλό, το «κενό ΦΠΑ» μειώθηκε κατά περίπου 31 δισεκατομμύρια ευρώ σε σύγκριση με τα στοιχεία του 2019. Αυτή η αύξηση στη συμμόρφωση με τον ΦΠΑ μπορεί να εξηγηθεί σε κάποιο βαθμό, από την επίδραση των μέτρων κρατικής στήριξης που θεσπίστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19, τα οποία εξαρτώνται από την πληρωμή φόρων. Ωστόσο, αυτό το τεράστιο έλλειμμα που δημιουργείται στην μη είσπραξη του ΦΠΑ παραμένει σημαντικό πρόβλημα, σε μια εποχή που οι κυβερνήσεις χρειάζονται βιώσιμα έσοδα για να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της σημερινής οικονομικής αβεβαιότητας.

Εικόνα 4 : Ετήσια έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το φορολογικό κενό του 2020

Πηγή: European Commission

Εικόνα 5 : Αναλυτική έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το φορολογικό κενό το 2020

Πηγή:European Commission.

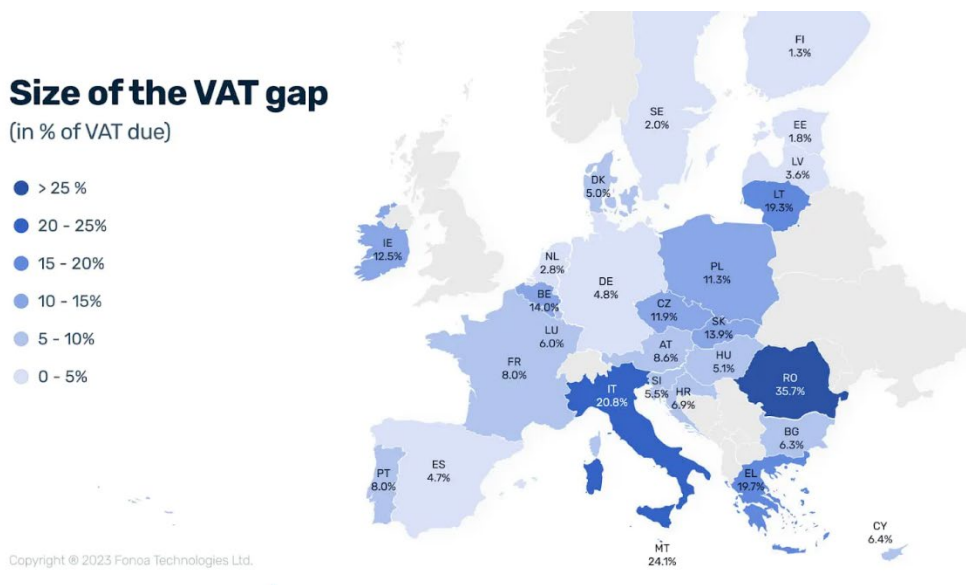
Η ίδια έκθεση μας παρουσιάζει τα πέντε από τα κυριότερα αίτια που προάγουν το κενό ΦΠΑ. Τα αίτια είναι: **1)** Η εταιρική αφερεγγυότητα όπως την χαρακτηρίζει, **2)** η απάτη και φοροδιαφυγή, **3)** η ανάγκη για νομική φορολογική βελτιστοποίηση, **4)** η κατά επιλογή πτωχεύσεις των εταιρειών και **5)** η κακή διαχείριση στις περιπτώσεις που δεν εισπράττονται οι φόροι. Οι χώρες με τα μεγαλύτερα ποσοστά απώλειας είναι κατά σειρά η Ρουμανία, η Ιταλία και η Μάλτα (Βλ. Εικόνα 6). Αντίστοιχα οι χώρες με τα μικρότερα ποσοστά είναι οι Φινλανδία, Εσθονία και η Σουηδία.

Size of the VAT gap

(in % of VAT due)

- > 25 %
- 20 - 25%
- 15 - 20%
- 10 - 15%
- 5 - 10%
- 0 - 5%

Εικόνα 6 : Τα ποσοστά απώλειας ΦΠΑ ανά χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Πηγή: fonoa.com

2.8 ΑΙΤΙΑ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η έννοια της φοροδιαφυγής από μόνη της όπως ήδη έχει αναφερθεί χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και σύνθετες διαδικασίες για τον εντοπισμό της. Για να εμβαθύνουμε όμως στα ενδότερα του προβλήματος θα πρέπει να εντοπίσουμε τα αίτια που την δημιουργούν. Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2016 από το ερευνητικό κέντρο Διανόησις και την συμβουλευτική εταιρεία Ernst & Young μπορούμε να εντοπίσουμε και να αναλύσουμε για την χώρα μας 8 βασικά αίτια. Αρχικά, σαν πρωταρχικό πρόβλημα εντοπίζετε η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος με τις συνεχόμενες νομοθετικές τροποποιήσεις όπου διαδέχονται η μία την άλλη. Σε συνδυασμό με το δεύτερο αίτιο που είναι η νομική αβεβαιότητα για τους φορολογούμενους αλλά και των υπαλλήλων των φορολογικών υπηρεσιών. Τα δύο πρώτα χαρακτηριστικά είναι προφανές ότι είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους. Αν

αναλογιστεί κάποιος ότι από το 1975 η Ελλάδα έχει ψηφίσει περίπου 250 φορολογικούς νόμους και περίπου 115.000 υπουργικές αποφάσεις μπορεί να αντιληφθεί κανείς ότι η νομοθετική αστάθεια δυσχεραίνει το έργο και την λειτουργία του φοροεισπρακτικού μηχανισμού της χώρας.

Σε συνέχεια της έρευνας θα συναντήσουμε τις επαναλαμβανόμενες αυξήσεις φόρων που έχουν νομοθετηθεί τα τελευταία χρόνια και συγκεκριμένα από την εποχή των μνημονίων κι έπειτα. Ουσιαστικά μέσα στην κρίση είδαμε να αυξάνεται ο φόρος εισοδήματος για τα φυσικά πρόσωπα και παράλληλα να μειώνεται το αφορολόγητο εισόδημα δημιουργώντας μια ασφυκτική πίεση στα ελληνικά νοικοκυριά. Το αφορολόγητο όριο επίσης καταργήθηκε και για τους ελεύθερους επαγγελματίες, οι οποίοι έπρεπε πλέον να προκαταβάλουν μεγαλύτερο ποσοστό φόρου. Ταυτόχρονα ο φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων αυξήθηκε, με τη μορφή προκαταβολής της ετήσιας φορολογικής επιβάρυνσης. Τέλος, αυξήθηκαν και οι συντελεστές του «ειδικού φόρου αλληλεγγύης», των φόρων ακινήτων, των συντελεστών ΦΠΑ σε προϊόντα και υπηρεσίες, καθώς και φόροι κατανάλωσης σε αλκοόλ, καπνό και καύσιμα με συνέπεια την δραματική μείωση ρευστότητας στην ελληνική οικονομία.

Ακόμη, η έλλειψη της πολιτικής βούλησης για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και για τις ρυθμίστες διαδικασίες που απαιτούνται για την εξάλειψή της, αποτελεί ένα αίτιο εμφάνισης της φοροδιαφυγής. Δυο ακόμα αίτια που προέκυψαν από την έρευνα, είναι οι τεχνολογικές αστοχίες και η γραφειοκρατία στους φορολογικούς μηχανισμούς. Στις τεχνολογικές αστοχίες βλέπουμε ηλεκτρονικές πλατφόρμες που, είτε έχουν δημιουργηθεί με πρόχειρο τρόπο, είτε υστερούν στην απόδοση συγκριτικά με τον αρχικό σκοπό δημιουργίας τους. Όσον αφορά, την γραφειοκρατία θα συναντήσουμε όλες τις παθογένειες του δημόσιου τομέα που υπάρχουν διαχρονικά στην χώρα μας με κυριότερο αίτιο την μηδαμινή δικαιοδοσία των φορολογικών φορέων να λάβουν αυτόβουλες αποφάσεις για την επίσπευση των διαδικασιών, ακόμα και σε απλές καθημερινές λειτουργίες των οργανισμών αυτών.

Ολοκληρώνοντας η έρευνα παρουσιάζει επιπλέον δυο σημεία που θα συμπληρώσουν το “πάζλ” των αιτιών της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα. Τονίζει τις διαθρωτικές στρεβλώσεις της ελληνικής οικονομίας. Εδώ βλέπουμε ότι πολλές νομοθεσίες και υπουργικές αποφάσεις μπορεί να πέφτουν σε αντίφαση με προηγούμενες εγκυκλίους και να δημιουργούν παρερμηνείες τόσο στις φορολογικές αρχές, όσο και στους

φορολογούμενους. Τελευταίο σημείο της έρευνας είναι η φορολογική κουλτούρα της χώρας. Η κουλτούρα αυτή έχει παγιωθεί για αρκετές δεκαετίες στηριζόμενη στην μη ύπαρξη ακεραιότητας και αμεροληψίας από τις φορολογικές αρχές και συνολικότερα του κρατικού μηχανισμού, με αποτέλεσμα την μη ύπαρξη φορολογικής παιδείας από ένα σύνολο του πληθυσμού της χώρας με την απόκρυψη εισοδημάτων και μη καταβολής οφειλών ως προς κρατικά ταμεία.

2.9 ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής αποτελεί μια σπουδαία πρόκληση για την χώρα, αλλά φυσικά και για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η κατάρτιση ενός στρατηγικού σχεδιασμού για την σταδιακή μείωση του ποσοστού φοροδιαφυγής θα πρέπει να τοποθετηθεί αρκετά ψηλά στην λίστα με τις προτεραιότητες κάθε χώρας. Η εύρεση των διαφυγόντων εσόδων από τα κρατικά και ευρωπαϊκά ταμεία θα αποφέρουν μια νέα δυναμική για την βελτιστοποίηση του βιοτικού επιπέδου των χωρών, καθώς με τους πόρους που θα διαθέτουν θα μπορούν να επενδύουν σε πολύ σημαντικούς πυλώνες του κράτους. Για να επιτευχθεί αυτή η στρατηγική θα πρέπει ο σχεδιασμός να είναι εκτενής, αναλυτικός και να καλύπτει όλο το φάσμα της οικονομίας, ώστε να μη δημιουργείται ένα χάσμα μεταξύ των φορολογουμένων. Ο σχεδιασμός φυσικά δε θα πρέπει να δημιουργήσει αστάθεια στις οικονομικές συναλλαγές και να τιμωρεί αδικώς φυσικά και νομικά πρόσωπα που διαχρονικά δεν έχουν υποπέσει σε παραβάσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δομές και τα τεχνολογικά μέσα διαφέρουν μεταξύ των χωρών, συνεπώς δεν δύναται να εφαρμόζονται με την ίδια επιτυχία όλα τα μέτρα.

Από τα πρώτα μέτρα που θα πρέπει να εφαρμοστούν στην ευρωπαϊκή κοινότητα για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, πρέπει να είναι η μείωση των φορολογικών συντελεστών και των έκτακτων φόρων που επιβάλλονται. Η ουσία αυτής της επιλογής βασίζεται στην σχέση που θα αναπτυχθεί μεταξύ του κράτους και των πολιτών, έτσι μέσω της μείωσης των φόρων θα δημιουργηθεί ένα θετικό κλίμα στην αγορά μειώνοντας τα ποσοστά των συναλλαγών που θα είναι αδήλωτα. Ένα παράδειγμα που έχει

παρατηρηθεί είναι ο καταναλωτής να μην καταβάλλει τον πρόσθετο φόρο στην αγορά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας με σκοπό να επιτύχει την καλύτερη δυνατή τιμή. Το ίδιο παρατηρείται και στις επιχειρήσεις αποκρύπτοντας μια συναλλαγή με την μη έκδοση παραστατικού με απώτερο σκοπό να έχει ένα μικρότερο φορολογητέο ποσό στα συνολικά έσοδα. Με την μείωση των συντελεστών και οι δυο πλευρές δε θα έχουν το αντικίνητρο της υψηλής φορολογίας με αποτέλεσμα οι συναλλαγές που αποκρύπτονται να μειωθούν και τα κρατικά έσοδα να αυξηθούν σημαντικά.

Στην συνέχεια των μέτρων που χρήζουν άμεσης επιβολής για την μείωση της φοροδιαφυγής, είναι η διευρυμένη χρήση του πλαστικού χρήματος στις συναλλαγές και η επιβολή υποχρεωτικής ηλεκτρονικής τιμολόγησης. Η υποχρέωση των συναλλασσόμενων να πραγματοποιούν τις αγορές τους με την χρήση τραπεζικών καρτών και με την αυτόματη ενημέρωση των τερματικών μηχανημάτων (POS), οι φορολογικές υπηρεσίες θα έχουν ένα διπλό όφελος. Από την μια, θα μπορούν να διασταυρώσουν στοιχεία και για τους φορολογούμενους αλλά και για τις επιχειρήσεις, καθώς θα υπάρχει εκτεταμένη διαφάνεια μεταξύ των συναλλασσόμενων. Τεχνικά οι φορολογούμενοι που θα είχαν απολαβές από δραστηριότητες μη δηλωμένων εισοδημάτων δε θα είχαν πρόσβαση στην αγορά με συνέπεια έμμεσα να έχουν την υποχρέωση να καταγράφουν τα πραγματικά εισοδήματά τους κι έτσι να μειώνεται δραματικά το ποσοστό της φοροδιαφυγής. Από την άλλη, οι επιχειρήσεις θα εμφάνιζαν μεγαλύτερη κερδοφορία που και αυτό επίσης θα δημιουργούσε περισσότερα έσοδα στους κρατικούς φορείς. Η ίδια λογική υπάρχει και στο μέτρο της ηλεκτρονικής τιμολόγησης καθώς είναι συχνό φαινόμενο οι επιχειρήσεις να πραγματοποιούν χρηματικές συναλλαγές χωρίς την έκδοση κάποιου φορολογικού παραστατικού, με συνέπεια και να δημιουργείται κι εδώ το φαινόμενο της απόκρυψης εσόδων.

Μια ακόμη διαδικασία που θα εξομάλυνε την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής είναι ο αποτελεσματικός και εντατικός έλεγχος, σε συνδυασμό με την αυστηροποίηση των κυρώσεων σε περιπτώσεις παραβάσεων. Οι έλεγχοι από την φύση τους έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό την αποτροπή παραβατικών συμπεριφορών και την τάση να διαφυλάττουν την ομαλή λειτουργία του κράτους. Η έλλειψη αποτελεσματικών και τακτικών ελέγχων δημιουργεί την πεποίθηση στους φοροφυγάδες ότι η πιθανότητα να εντοπιστούν είναι αρκετά μικρή, αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι η όξυνση των φαινομένων με τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που διαπράττουν την φοροδιαφυγή να

πολλαπλασιάζονται συνεχώς. Βασικό ζήτημα είναι και η ποινή που θα επιβληθεί σε περίπτωση εντοπισμού του παραβάτη, καθώς σε περιπτώσεις όπου το πρόστιμο που επιβάλλεται είναι πενιχρό μπροστά στα έσοδα που διαφεύγουν του κρατικού μηχανισμού μπορεί να δημιουργήσει ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις στην παραβατικότητα. Αυτό συμβαίνει διότι γνωρίζοντας το σύνολο της κοινωνίας ότι η διαδικασία εντοπισμού είναι χρονοβόρα και δύσκολη και το πρόστιμο αρκετά χαμηλό, είναι αρκετά δύσκολο να συνειστούν. Πρακτικά λοιπόν, όταν οι εισπρακτικοί μηχανισμοί του κράτους διατελούν συνεχής ελέγχους με υψηλά ποσοστά στον εντοπισμό παραβατών και ταυτόχρονα τα πρόστιμα αγγίζουν ως ποσοστό το 100% του ποσού που διέφυγε, οι συμπεριφορές υπέρ της ανομίας θα μειωθούν δραματικά. Η εξάντληση της αυστηρότητας στους ελέγχους και τις κυρώσεις θα οδηγήσει σε αύξηση εσόδων από τους φόρους που θα εισπραχθούν.

Ένας από τους σημαντικότερους τομείς που χρήζει άμεσης βελτίωσης, ώστε να καταφέρει να μειωθεί το φαινόμενο της φοροδιαφυγής είναι ο ίδιος ο εποπτικός μηχανισμός σε όλους τους τομείς του. Οι 3 άξονες που θα πρέπει να επικεντρωθεί είναι οι εξής: **1)** Η βελτίωση της οργάνωσης και ο εκσυγχρονισμός των φορολογικών αρχών, με αποτέλεσμα την ιεράρχηση της διοίκησης και τον καθορισμό των αρμοδιοτήτων στα αντίστοιχα αρμόδια τμήματα. Ταυτόχρονα με τον εκσυγχρονισμό των ηλεκτρονικών λογισμικών και την ταχύτερη διερεύνηση υποθέσεων θα εισπράττονται με ταχύτερους ρυθμούς ,είτε τα έσοδα ,είτε τα πρόστιμα από τις αρμόδιες υπηρεσίες και θα επιτυγχάνεται η εποπτεία των οικονομικών συναλλαγών. **2)** Η δημιουργία ενός σταθερού και απλοποιημένου φορολογικού συστήματος μαζί με τη δημιουργία ηλεκτρονικής φορολογικής διοίκησης που θα επιφέρει ομοιογένεια στις υπηρεσίες. Έτσι, θα δύναται με ταχύτερους ρυθμούς να εξυπηρετεί τους φορολογούμενους και να κερδίζει την εμπιστοσύνη τους βάζοντας τις βάσεις για ένα οργανωμένο σύνολο που θα διατηρεί τις ισορροπίες μεταξύ του κράτους και των πολιτών. **3)** Επιπλέον, σημαντικό μέτρο βελτίωσης των υπηρεσιών εποπτείας της φοροδιαφυγής είναι και η κατάρτιση και εκπαίδευση των υπαλλήλων της φορολογικής διοίκησης στην διαχείριση των καταστάσεων που θα χρειαστεί να έρθουν αντιμέτωποι, δείχνοντας ακεραιότητα σε σημαντικά ζητήματα διαφάνειας. Τέλος, με την αύξηση των αποδοχών των φορολογικών αρχών θα μπορέσουν να αποφευχθούν φαινόμενα δωροδοκίας και μεροληψίας σε περιπτώσεις παραβατικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ

3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΕΠ

Ως τρίτη και σημαντικότερη ενότητα της διπλωματικής εργασίας θα αναλύσουμε το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) ως οικονομικό φαινόμενο και τις πιέσεις που δέχεται από τις μεταβολές του πληθωρισμού και της φοροδιαφυγής. Η έννοια ΑΕΠ, λοιπόν, ορίζεται ως η συνολική αξία των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται κατά τη διάρκεια ενός έτους, από συντελεστές παραγωγής που ανήκουν σε μόνιμους κατοίκους μιας χώρας, ανεξάρτητα από τη χώρα όπου βρίσκονται οι συντελεστές παραγωγής. Πιο απλά το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν αποτελεί δηλαδή δείκτη της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας και ταυτόχρονα εξελίσσεται σε έναν από τους βασικούς άξονες για τη διερεύνηση του βιοτικού επιπέδου μιας χώρας. Κύριο μέλημα κάθε κράτους είναι η οικονομική μεγέθυνση της οικονομίας μέσω της αύξησης του ΑΕΠ, το οποίο μακροπρόθεσμα θα αποφέρει σημαντικές πηγές κρατικών οικονομικών εσόδων και θα συμβάλλει στην σταθεροποίηση της οικονομίας, στην κοινωνική ευημερία και στην κρατική ανάπτυξη.

3.2 ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΜΕ ΤΟ

ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ

Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν και το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι δύο από τα πιο συχνά χρησιμοποιούμενα μέτρα για την οικονομία μιας χώρας. Και τα δύο αντιπροσωπεύουν τη συνολική αγοραστική αξία όλων των αγαθών και υπηρεσιών που

παράγονται σε μια ορισμένη περίοδο. Ωστόσο, υπολογίζονται με ελαφρώς διαφορετικούς τρόπους· το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι η αξία των τελικών εγχώριων αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται εντός των συνόρων μιας χώρας. Από την άλλη πλευρά, το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν είναι η αξία όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται από τους πολίτες μιας χώρας, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό. Αυτές οι μετρήσεις αντικατοπτρίζουν διαφορετικούς τρόπους μέτρησης του εύρους μιας οικονομίας. Ενώ το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν περιορίζει την ερμηνεία του για την οικονομία στα γεωγραφικά σύνορα της χώρας, το ΑΕΠ το επεκτείνει ώστε να περιλαμβάνει τις καθαρές οικονομικές δραστηριότητες στο εξωτερικό που εκτελούνται από τους υπηκόους του. Ουσιαστικά η μεγαλύτερη διαφοροποίηση γίνεται στην κατηγοριοποίηση του πληθυσμού στην εκάστοτε περίπτωση.

3.3 ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΑΕΠ

Ο υπολογισμός του ΑΕΠ είναι μια μέτρηση που γίνεται σε ετήσια βάση με κύριο σκοπό τα συμπεράσματα από τα τελικά ποσά που θα εξαχθούν να αναδείξουν είτε την μεγέθυνση, είτε την συρρίκνωση της οικονομίας. Οι τρόποι μέτρησης για τον υπολογισμό του ΑΕΠ είναι οι εξής 3, η μέθοδος της τελικής δαπάνης, η εισοδηματική μέθοδος και η μέθοδος της προστιθέμενης αξίας.

Η μέθοδος της τελικής δαπάνης

Στην μέθοδο της τελικής δαπάνης υπολογίζουμε το ΑΕΠ ως τις συνολικές δαπάνες για όλη την παραγωγή τελικών αγαθών και υπηρεσιών στην οικονομία. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπολογίζονται στο τελικό αποτέλεσμα οι δαπάνες για ενδιάμεσα αγαθά. Η μέθοδος αυτή βασίζεται στον υπολογισμό της αξίας της δαπάνης που γίνεται, επί των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μια ορισμένη χρονική περίοδο. Επομένως, με τον όρο Εθνική Δαπάνη, εννοούμε τη συνολική χρηματική αξία των δαπανών για την αγορά των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που γίνονται σε μια χώρα, κατά τη διάρκεια

μιας χρονικής περιόδου, π.χ. σε έναν χρόνο. Όλες οι μορφές δαπάνης που γίνονται για την απόκτηση των τελικών αγαθών και υπηρεσιών διακρίνονται: **1)** Σε δαπάνες κατανάλωσης. Αναφερόμαστε σε εκείνες που κάνουν τα νοικοκυριά σε αναλώσιμα και μη αναλώσιμα αγαθά και υπηρεσίες. **2)** Σε δαπάνες για ακαθάριστες ιδιωτικές (εγχώριες) επενδύσεις. Οι δαπάνες αυτές είναι εκείνες που πραγματοποιούνται από φυσικά πρόσωπα και από εταιρείες του ιδιωτικού τομέα. **3)** Σε κρατικές δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες που αφορούν την αγορά απαραίτητων πρώτων υλών για την λειτουργία του κράτους, καθώς και σε μισθοδοσίες δημοσίων υπαλλήλων, αλλά και τους συνταξιούχους. Θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι στις κρατικές δαπάνες, για τον υπολογισμό του ΑΕΠ, δεν συμπεριλαμβάνονται οι δημόσιες μεταβιβαστικές πληρωμές, όπως π.χ. είναι η κοινωνική ασφάλεια και τα επιδόματα ανεργίας, γιατί αυτές δεν αποτελούν δαπάνες σε τελικά παραγόμενα προϊόντα. **4)** Σε καθαρές εξαγωγές (εξαγωγές μείον εισαγωγές). Οι καθαρές εξαγωγές είναι το ποσό που δαπανούν οι κάτοικοι των άλλων χωρών για την αγορά εγχώριων προϊόντων, μείον το ποσό που δαπανούν οι κάτοικοι της χώρας μας για την αγορά ξένων προϊόντων. Κατά συνέπεια, οι δαπάνες των εξαγωγών περιλαμβάνονται στον υπολογισμό του ΑΕΠ, επειδή τα εξαγόμενα αγαθά και οι υπηρεσίες αποφέρουν εισοδήματα στην εγχώρια οικονομία. Αντίθετα, οι δαπάνες των εισαγωγών δεν περιλαμβάνονται στους υπολογισμούς του εθνικού εισοδήματος, επειδή τα εισαγόμενα αγαθά και υπηρεσίες δημιουργούν εισοδήματα στις χώρες του εξωτερικού και, επομένως, μειώνουν το εθνικό εισόδημα της χώρας. Θα πρέπει να τονίσουμε εδώ ότι, η μέθοδος της δαπάνης, είναι η μέθοδος που χρησιμοποιείται συνήθως από τις Στατιστικές Υπηρεσίες, για τον υπολογισμό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Με βάση τις 4 κατηγορίες δαπανών που παραθέσαμε καταλήγουμε στον εξής τύπο :

ΑΕΠ μέσω τελικών δαπανών: $Y = C + I + G + NX$. Όπου το C εκφράζει τις δαπάνες για κατανάλωση, το I είναι η επενδυτική δαπάνη, το G είναι η δημόσια δαπάνη και NX είναι οι καθαρές εξαγωγές, δηλαδή οι συνολικές εξαγωγές των αγαθών και υπηρεσιών της Ελλάδας μείον τις συνολικές εισαγωγές στην Ελλάδα.

Η εισοδηματική μέθοδος

Στην εισοδηματική μέθοδο συνηθίζεται να υπολογίζονται όλα τα εισοδήματα, τα οποία δημιουργούνται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο (συνήθως μέσα σε ένα

ημερολογιακό έτος από την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών). Τα εισοδήματα αυτά μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις γενικές κατηγορίες. **1)** Η πρώτη κατηγορία εισοδημάτων αποτελείται από τα κέρδη των επιχειρήσεων, **2)** η δεύτερη από την αμοιβή των εργαζομένων και αυτοαπασχολουμένων (ημερομίσθια, μισθοί και επιδόματα), **3)** η τρίτη από τα εισοδήματα από ενοίκια (γη, κατοικίες, κτίρια) και **4)** από την αμοιβή του κεφαλαίου, όπως από τους τόκους των καταθέσεων. Βάσει της οικονομικής θεωρίας το άθροισμα του συνόλου των εισοδημάτων και του συνόλου των δαπανών θα πρέπει να είναι ίσα. Για να δημιουργηθεί αυτή η ισότητα, θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν κάποια δεδομένα και να γίνουν κάποιες συμψηφιστικές ενέργειες. Αρχικά, οι αποσβέσεις, οι οποίες παρόλο που αποτελούν κόστος παραγωγής των προϊόντων, ως χρηματικές αξίες παραμένουν στις επιχειρήσεις και δεν εμφανίζονται πουθενά ως εισόδημα. Για αυτό το λόγο θα πρέπει να προστεθούν στο συνολικό εισόδημα. Μετέπειτα στην τιμή πώλησης των προϊόντων και υπηρεσιών, όταν το ΑΕΠ υπολογίζεται ως δαπάνη, περιλαμβάνονται έμμεσοι φόροι που δεν εμφανίζονται στο σύνολο των εισοδημάτων. Κι αυτά με την σειρά τους θα πρέπει να προστεθούν στο εισόδημα. Στην συνέχεια τα εισοδήματα των ιδιωτών και των επιχειρήσεων περιλαμβάνουν κρατικές επιδοτήσεις, οι οποίες δεν εμφανίζονται στις κρατικές δαπάνες. Κατά συνέπεια θα πρέπει να αφαιρούνται από την πλευρά του εισοδήματος. Μια ακόμη περίπτωση είναι οι τόκοι που πληρώνει το κράτος για χρήματα που δανείζεται από τους ιδιώτες, δηλαδή οι τόκοι του δημόσιου χρέους. Ενώ περιλαμβάνονται στα εισοδήματα, δεν εμφανίζονται στις κρατικές δαπάνες με αποτέλεσμα να αφαιρούνται από την πλευρά του εισοδήματος. Τέλος, σε μια ανοιχτή οικονομία υπάρχει και εισροή εισοδημάτων από το εξωτερικό, που δεν είναι αποτέλεσμα της εγχώριας παραγωγής, καθώς και εκροή εισοδημάτων προς το εξωτερικό που είναι αποτέλεσμα της εγχώριας παραγωγής. Η διαφορά μεταξύ αυτής της εισροής και της εκροής των εισοδημάτων είναι το "καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό".

Μέθοδος της Προστιθέμενης αξίας

Στην μέθοδο της Προστιθέμενης Αξίας, υπολογίζουμε το σύνολο των χρηματικών μονάδων, οι οποίες προστίθενται σωρευτικά στα προϊόντα από τα διάφορα στάδια της οικονομίας που διέρχονται κατά τη διάρκεια της παραγωγικής τους διαδικασίας.

Ουσιαστικά, με την μέθοδο αυτή υπολογίζεται η αξία των προϊόντων που εισέρχονται σε κάθε στάδιο παραγωγής. Υπολογιστικά λοιπόν προστίθεται η αξία των προϊόντων που χρησιμοποιούνται από την κάθε επιχείρηση σε ένα στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας και ανάλογα το είδος του προϊόντος μπορούν να υπάρξουν αρκετά στάδια για την ολοκλήρωση του. Η προστιθέμενη αξία λοιπόν σε μια επιχείρηση είναι η διαφορά μεταξύ των εκροών και των εισροών της στην παραγωγική διαδικασία. Αναφερόμαστε, δηλαδή, στο κόστος αγοράς των πρώτων υλών και στο έσοδο που εισέπραξε η επιχείρηση από την πώληση του τελικού προϊόντος της παραγωγής της. Πρακτικά με τη μέθοδο αυτή, αντί για την άθροιση της αξίας των τελικών προϊόντων, σε κάθε στάδιο παραγωγής υπολογίζουμε μόνο την καθαρή συμβολή (εκροές - εισροές) του κάθε παραγωγικού κλάδου στην παραγωγική διαδικασία, από την αξία που προσθέτει κάθε κλάδος στην πρώτη ύλη ή το ενδιάμεσο προϊόν, μέχρις ότου το τελευταίο γίνει τελικό προϊόν.

3.4 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΑΕΠ

Όπως οποιαδήποτε καταγραφή δεδομένων, έτσι και στην μέτρηση του ΑΕΠ παρατηρούνται ποικίλα προβλήματα που είτε αφορούν στη συλλογή των στοιχείων, είτε στην αποτελεσματικότητα του μηχανισμού που πραγματοποιεί την έρευνα αυτή. Ως κυριότερο πρόβλημα της μέτρησης του ΑΕΠ είναι η ίδια η παραοικονομία, αφού εδώ αναφερόμαστε σε διαφυγόντα έσοδα, τα οποία δεν συνυπολογίζονται στα τελικά αγαθά και υπηρεσίες. Όσον αφορά αυτά, έχει παρατηρηθεί ότι υπάρχουν δύο τύποι συναλλαγών. Από τη μία, οι συναλλαγές που δεν είναι παράνομες, αλλά τα άτομα αυτά που τις διαπράττουν δεν συμμορφώνονται με τους φορολογικούς νόμους και ουσιαστικά πραγματοποιούν φοροδιαφυγή και φόρο-αποφυγή. Από την άλλη, υπάρχουν και οι συναλλαγές που είναι φύσει παράνομες, όπως εμπόριο ναρκωτικών, εμπόριο όπλων, παράνομα τυχερά παιχνίδια.

Επίσης, οι οικιακές υπηρεσίες που παρέχονται από τρίτα άτομα δεν αποτελούν αντικείμενο πώλησης παρόλο που λαμβάνεται χρηματική αμοιβή στα άτομα αυτά. Για παράδειγμα η φροντίδα σπιτιού από οικιακούς βοηθούς και η φροντίδα των παιδιών

στα πλαίσια της διαπαιδαγώγησης.

Στην συνέχεια, έχουμε το φαινόμενο της ιδιοκατανάλωσης. Συγκεκριμένα, έχει παρατηρηθεί ότι σε πολλές κατηγορίες επαγγελματιών στις οποίες παράγονται προϊόντα προς πώληση, μέρος αυτών είτε καταναλώνονται από μέλη της οικογένειας του παραγωγού, είτε διανέμονται σε συγγενικά ή φιλικά πρόσωπα χωρίς να λαμβάνεται αμοιβή. Επομένως, αυτό δημιουργεί ένα έλλειμμα στο ΑΕΠ, καθώς παράγονται προϊόντα στην αγορά, αλλά δεν αποφέρουν κανένα απολύτως έσοδο. Επιπλέον, μια παραπλήσια κατηγορία της ιδιοκατανάλωσης είναι και οι ιδιοκατοικούμενες οικίες. Πιο αναλυτικά, η αναφορά γίνεται στα πιθανά έσοδα που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν από την ενοικίαση σε τρίτα άτομα των συγκεκριμένων οικιών. Από την στιγμή που αυτό δεν πραγματοποιείται για να συμπεριλάβουμε την αξία των υπηρεσιών της ιδιοκατοίκησης στο ΑΕΠ ο υπολογισμός τους γίνεται, συνήθως, κατά προσέγγιση εκτιμώντας το πιθανό μίσθωμα που θα λάμβανε ο ιδιοκτήτης εάν το ενοικίαζε. Αποτέλεσμα αυτού είναι να δημιουργείται μια πλασματική συνθήκη που ονομάζεται τεκμαρτή αξία.

Ολοκληρώνοντας τα προβλήματα της μέτρησης του ΑΕΠ συναντάμε τις υπηρεσίες που προσφέρει ο δημόσιος τομέας. Το πρόβλημα αυτό παρουσιάζεται σε περιπτώσεις στις οποίες οι κρατικοί μηχανισμοί προσφέρουν υπηρεσίες όπως η υγεία, η παιδεία, η δικαιοσύνη, η άμυνα και η ασφάλεια, αλλά δεν αποτελούν αντικείμενο πώλησης στην αγορά. Από την άλλη, όμως, υπολογίζονται με την εκτίμηση του κόστους προσφοράς, όπως η μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων, ο εξοπλισμός των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων κ.ά. .

3.5 ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΟ ΑΕΠ & ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΑΕΠ

Ένας από τους σημαντικότερους όρους για να μετρήσουμε την δυναμική μιας οικονομίας είναι το ΑΕΠ. Όπως ήδη έχουμε ορίσει το ΑΕΠ μπορούμε να το μετρήσουμε σε μια συγκεκριμένη περίοδο π.χ. ένας μήνας, τρίμηνο, έτος. Οι οικονομικές μεταβολές όμως

που πραγματοποιούνται με το πέρασμα του χρόνου προκαλούν και μεταβολές και στο ΑΕΠ, καθώς το σύνολο του υπολογίζεται αθροίζοντας την συνολική αξία όλων των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στην οικονομία. Έτσι λοιπόν, προκύπτουν δύο είδη ΑΕΠ, το πραγματικό και το ονομαστικό. Η σπουδαιότερη διαφοροποίηση μεταξύ αυτών των δύο ειδών είναι ότι στο ονομαστικό αξιολογούμε το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές της αγοράς αποδεχόμενοι τις αλλαγές στις αξίες των αγαθών και των υπηρεσιών λόγω της αύξησης του δείκτη τιμών ή του πληθωρισμού. Από την άλλη, στο πραγματικό ΑΕΠ δεν γίνεται αυτή η αποδοχή και γίνεται απαλοιφή του φαινομένου της αύξησης του δείκτη τιμών ώστε να διερευνηθεί η πραγματική αύξηση ή μείωση στο ΑΕΠ του έτους. Αυτό δημιουργεί μια πλασματική εικόνα και μια διόγκωση των τελικών εσόδων μιας οικονομίας στο ονομαστικό ΑΕΠ, όταν πραγματοποιείται σύγκριση μεταξύ διαδοχικών ετών. Για παράδειγμα μια πιθανή αύξηση του πληθωρισμού θα μπορούσε να οδηγήσει στην αύξηση κόστους και εν τέλει της τιμής ενός προϊόντος κατά 10% με αποτέλεσμα να αποτυπωθεί μια αντίστοιχη αύξηση και στο ΑΕΠ, η οποία όμως δε θα ήταν συνέπεια μιας βελτίωσης της πραγματικής οικονομίας. Από την άλλη, στο πραγματικό ΑΕΠ μεταξύ διαδοχικών ετών ορίζουμε ένα έτος βάσης ώστε να διενεργηθεί η τελική σύγκριση και να διαπιστωθεί εάν τελικά υπήρξε αύξηση ή μείωση στο ΑΕΠ.

3.6 ΑΠΟΠΛΗΘΩΡΙΣΤΗΣ ΑΕΠ

Με βάση λοιπόν τα όσα έχουμε αναφέρει μέχρι στιγμής, το ΑΕΠ αντιπροσωπεύει το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, τη συνολική νομισματική αξία όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στην επικράτεια μιας χώρας για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Λαμβάνοντας υπόψιν τον τύπο υπολογισμού του ΑΕΠ, $ΑΕΠ = P \cdot Q$ όπου $P =$ τιμή και $Q =$ ποσότητα, αντιλαμβανόμαστε ότι οι δύο κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν το ΑΕΠ είναι η τιμή του προϊόντος και οι ποσότητες που παράγονται. Ένα ζήτημα που επηρεάζει άμεσα το ΑΕΠ μέσω των τιμών είναι ο πληθωρισμός. Ουσιαστικά

η πίεση που ασκείται με την άνοδο των τιμών στις πρώτες ύλες οδηγεί και σε αύξηση της τελικής τιμής του προϊόντος. Αποτέλεσμα αυτού είναι να δημιουργείται ένα πλασματικά μεγαλύτερο ΑΕΠ, δηλαδή προαναφέρει το ονομαστικό ΑΕΠ. Ο αποπληθωριστής τιμών ΑΕΠ το αντιμετωπίζει δείχνοντας την επίδραση των μεταβολών των τιμών στο ΑΕΠ, πρώτα καθορίζοντας ένα έτος βάσης και, δεύτερον, συγκρίνοντας τις τρέχουσες τιμές με τις τιμές του έτους βάσης. Με απλά λόγια, ο αποπληθωριστής τιμών ΑΕΠ δείχνει πόσο μια αλλαγή στο ΑΕΠ εξαρτάται από τις αλλαγές στο επίπεδο των τιμών. Εκφράζει την έκταση των αλλαγών στο επίπεδο των τιμών ή του πληθωρισμού εντός της οικονομίας παρακολουθώντας τις τιμές που πληρώνουν οι επιχειρήσεις, η κυβέρνηση και οι καταναλωτές. Ο τύπος που χρησιμοποιείται για τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ είναι ο εξής: $\text{Αποπληθωριστής ΑΕΠ} = (\text{Ονομαστικό ΑΕΠ} / \text{Πραγματικό ΑΕΠ}) \times 100$. Στην συνέχεια παραθέτουμε ένα αριθμητικό παράδειγμα για το πως υπολογίζεται αριθμητικά ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ.

Παράδειγμα: Έστω μια οικονομία που παράγει μόνο ντομάτες και μπανάνες. Στον παρακάτω πίνακα δίνονται τιμές και ποσότητες για τα έτη 2020, 2021 και 2022:

Έτος	Τιμή Ντομάτας (€/κιλό)	Παραγόμενη Ποσότητα πατάτας (κιλά)	Τιμή Μπανάνας (€/κιλό)	Παραγόμενη Ποσότητα κρεμμυδιών (κιλά)
2020	2	20	2	20
2021	3	30	4	40
2022	4	40	6	80

Ονομαστικό ΑΕΠ: υπολογίζεται σε τρέχουσες τιμές και άρα:

$$2020: 2 * 20 + 2 * 20 = 80 \text{ €}$$

$$2021: 3 * 30 + 4 * 40 = 250 \text{ €}$$

$$2022: 4 * 40 + 6 * 80 = 640 \text{ €}$$

Πραγματικό ΑΕΠ: υπολογίζεται σε σταθερές τιμές με έτος βάσης το 2020, και άρα:

$$2020: 2 * 20 + 2 * 20 = 80 \text{ €}$$

$$2021: 2 * 30 + 2 * 40 = 140 \text{ €}$$

$$2022: 2 * 40 + 2 * 80 = 240 \text{ €}$$

Αποπληθωριστής ΑΕΠ = (Ονομαστικό ΑΕΠ/Πραγματικό ΑΕΠ) *100:

$$2020: 80 / 80 * 100 = 100$$

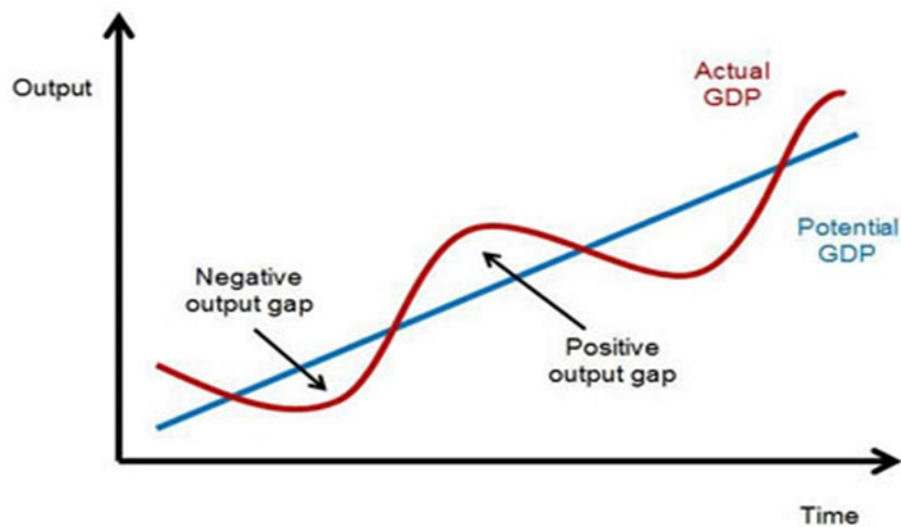
$$2021: 250 / 140 * 100 = 179 \text{ (Δηλαδή αύξηση τιμών σε σχέση με το 2020 κατά } 179-100 = 79\%)$$

$$2022: 640 / 240 * 100 = 267 \text{ (Δηλαδή αύξηση τιμών σε σχέση με το 2020 κατά } 267-100 = 167\%)$$

3.7 ΔΥΝΗΤΙΚΟ ΑΕΠ-ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΟ

ΑΕΠ-ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΚΕΝΟ

Ακόμη τρεις σημαντικοί όροι της οικονομίας που συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους είναι το δυνητικό ΑΕΠ, το παραγόμενο ή πραγματοποιημένο ΑΕΠ και το παραγωγικό κενό. Με τον όρο δυνητικό ΑΕΠ (potential output) ή δυνητικό προϊόν αναφερόμαστε στο επίπεδο εκείνο του ΑΕΠ, το οποίο η εγχώρια οικονομία δύναται να παράγει σε μακροχρόνια βάση, χωρίς αύξηση του πληθωρισμού και ταυτόχρονα όλοι οι παραγωγικοί συντελεστές της οικονομίας να βρίσκονται σε πλήρη απασχόληση. Από την άλλη με τον όρο πραγματοποιημένο ΑΕΠ (actual GDP) ουσιαστικά αναφερόμαστε στο πραγματικό ΑΕΠ που μετρά τη συνολική οικονομική παραγωγή μιας χώρας και προσαρμόζεται ανάλογα με τις αλλαγές στις τιμές δηλαδή σε σταθερές τιμές. Τέλος, το παραγωγικό κενό (output gap) είναι ένα οικονομικό μέτρο της διαφοράς μεταξύ της πραγματικής παραγωγής μιας οικονομίας και της δυνητικής παραγωγής της. Από οικονομικής φύσεως λοιπόν όταν το παραγόμενο ΑΕΠ υπερβαίνει το δυνητικό προϊόν, τότε η συνολική ζήτηση γίνεται μεγαλύτερη της συνολικής προσφοράς και το επίπεδο των τιμών τείνει να αυξάνεται, δηλαδή εμφανίζεται αυξανόμενος πληθωρισμός. Αντίστροφα, όταν το παραγόμενο ΑΕΠ υπολείπεται του δυνητικού προϊόντος τότε οι παραγωγοί μειώνουν τις τιμές, ώστε να μπορέσουν να πουλήσουν τις υπερβάλλουσες ποσότητες προϊόντων και υπηρεσιών που αντιστοιχούν στην παραγωγική τους δυναμικότητα, δηλαδή έχουμε μειούμενο πληθωρισμό (Εικόνα 7). Αξίζει να σημειωθεί πως σε συνθήκες πλήρους απασχόλησης το παραγωγικό κενό θα ήταν 0, καθώς το δυνητικό ΑΕΠ και το παραγόμενο ΑΕΠ θα ήταν στο ίδιο επίπεδο.

Εικόνα 7 Το παραγωγικό κενό και οι πληθωριστικές πιέσεις που ασκούνται

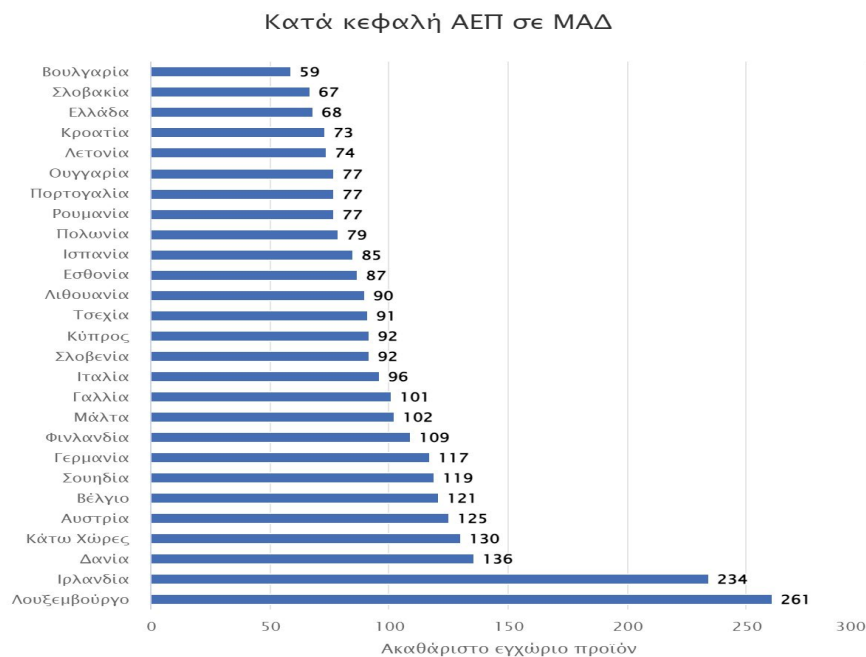
Πηγή : Reserve Bank of New Zealand

3.8 ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΑΕΠ & ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) είναι βασικός δείκτης οικονομικών επιδόσεων και χρησιμοποιείται συνήθως ως ένα ευρύτερο εργαλείο μέτρησης του μέσου βιοτικού επιπέδου ή της οικονομικής ευημερίας ενός κράτους. Ως κατά κεφαλήν εισόδημα ορίζουμε το μέσο εισόδημα ανά άτομο σε μια συγκεκριμένη περιοχή (χώρα, πόλη, περιφέρεια κτλ.) σε συγκεκριμένο χρόνο. Υπολογίζεται διαιρώντας το συνολικό εισόδημα της περιοχής με τον συνολικό πληθυσμό. Ο δείκτης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ εμπεριέχει ορισμένες ελλείψεις στα αποτελέσματα που εξάγονται. Αρχικά, στον δείκτη δεν υπάρχει καμία ένδειξη για το πώς κατανέμεται το ΑΕΠ μεταξύ των πολιτών. Για παράδειγμα ένα υψηλό ΑΕΠ σε μια χώρα που θεωρητικά θα μπορούσε να έχει υψηλότερο βιοτικό επίπεδο, εν τέλει μπορεί να υφίσταται από έντονες ανισότητες στην κατανομή του πλούτου είτε πληθυσμιακά, είτε γεωγραφικά εντός συνόρων. Μια επιπλέον αδυναμία του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως δείκτης σύγκρισης μεταξύ διαφορετικών εποχών, είναι ότι θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν ο πληθωρισμός, καθώς χωρίς προσαρμογή για τον πληθωρισμό το εισόδημα φαίνεται να αυξάνεται πολύ περισσότερο σε σχέση με την πραγματικότητα.

Το βιοτικό επίπεδο μιας χώρας θα μπορούσε να συνδεθεί άμεσα με τρεις σημαντικές κοινωνικές κατηγορίες, την εκπαίδευση, την υγεία και τις υποδομές-εγκαταστάσεις ενός κράτους. Οι τρεις αυτές κατηγορίες μαζί με τον δείκτη αγοραστικής δύναμης δημιουργούν την σύνθεση για το πόσο ικανοποιημένοι είναι οι πολίτες μιας χώρας με τις παροχές που διαθέτουν. Το βιοτικό επίπεδο υπολογίζεται με βάση τις τιμές ορισμένων αγαθών και υπηρεσιών σε κάθε χώρα σε σχέση με το εισόδημα στη χώρα αυτή. Για τον σκοπό αυτό, χρησιμοποιείται ένα κοινό πλασματικό νόμισμα που ονομάζεται Μονάδα Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ). Συγκρίνοντας το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) ανά κάτοικο σε ΜΑΔ, μπορούμε να έχουμε μια εικόνα του βιοτικού επιπέδου σε όλη την ΕΕ. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα με τους δείκτες ΜΑΔ στις πρώτες θέσεις δε βρίσκονται οι χώρες με το μεγαλύτερο αθροιστικό ΑΕΠ καθώς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και η ΜΑΔ επηρεάζονται άμεσα από τον πληθυσμό που κατοικεί σε μια χώρα καθώς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δίνεται από τον τύπο $K.K \text{ ΑΕΠ} = \text{ΑΕΠ} / \text{Πληθυσμός}$. Φυσικά το πόσο σημαντικό ρόλο παίζει το βιοτικό επίπεδο, μπορούμε να το αντιληφθούμε από το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος της μετανάστευσης στον κόσμο αφορά άτομα που μετακινούνται από χώρες με σχετικά χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, όπως για παράδειγμα (Εικόνα 8) η Βουλγαρία και η Σλοβακία σε χώρες με σχετικά υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ όπως το Λουξεμβούργο και η Ιρλανδία. Ωστόσο, ένα υψηλός εισοδηματικός δείκτης δεν σημαίνει απαραίτητα ότι θα παρέχει και ένα ποιοτικότερο επίπεδο ζωής. Αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τον ΜΑΔ, καθώς στον δείκτη αυτό δεν μετρείται ο δείκτης ποιότητας αέρα, οι ώρες εργασίας του εργαζόμενου, οι ημέρες άδειας που διαθέτει ανά έτος, οι ώρες που δαπανά στην μετακίνηση από και προς την δουλεία του και οι καιρικές συνθήκες που επικρατούν στην χώρα αυτή. Έτσι λοιπόν αντιλαμβανόμαστε ότι επί το πλείστον το βιοτικό επίπεδο μετρείται κυρίως από τα ποσοτικά χαρακτηριστικά δηλαδή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και όχι από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τα οποία προαναφέραμε.

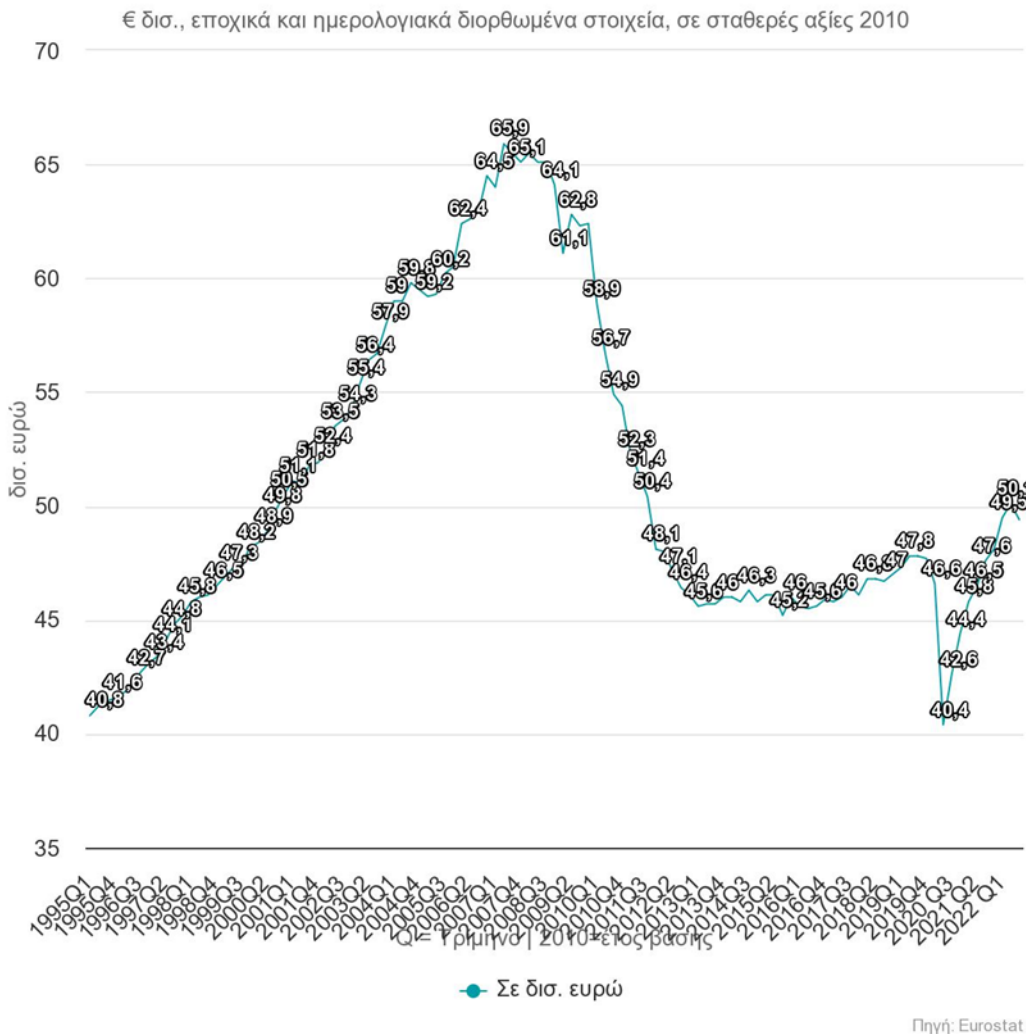

Εικόνα 8 Μονάδες αγοραστικής δύναμης χωρών ΕΕ.

Πηγή: Eurostat

3.9 ΤΟ ΑΕΠ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ

Με την ανάλυση που έχει πραγματοποιηθεί έως τώρα για το ΑΕΠ, μπορούμε να κατανοήσουμε πόσο σημαντικός παράγοντας είναι για τις σύγχρονες οικονομίες. Το ΑΕΠ της Ελλάδας την τελευταία τριακονταετία έχει παρουσιάσει πολλές και διαφορετικές πτυχές, από την ισχυρή ανάπτυξη μέχρι και το 2009, αλλά και την βαθιά κρίση που μπήκε η χώρα για τα επόμενα χρόνια μέχρι και το 2020. Οι παράγοντες που μπορούν επηρεάσουν το ΑΕΠ μιας χώρας είναι πολλοί και οι επιπλοκές που δημιουργούν στις οικονομίες αυτές είναι δυσοίωνες. Χαρακτηριστική ήταν για την ελληνική οικονομία η δεκαετία από το 2010 έως και το 2020.

Εικόνα 9 Τριμηνιαίο ΑΕΠ Ελλάδας σε σταθερές τιμές του 2010.

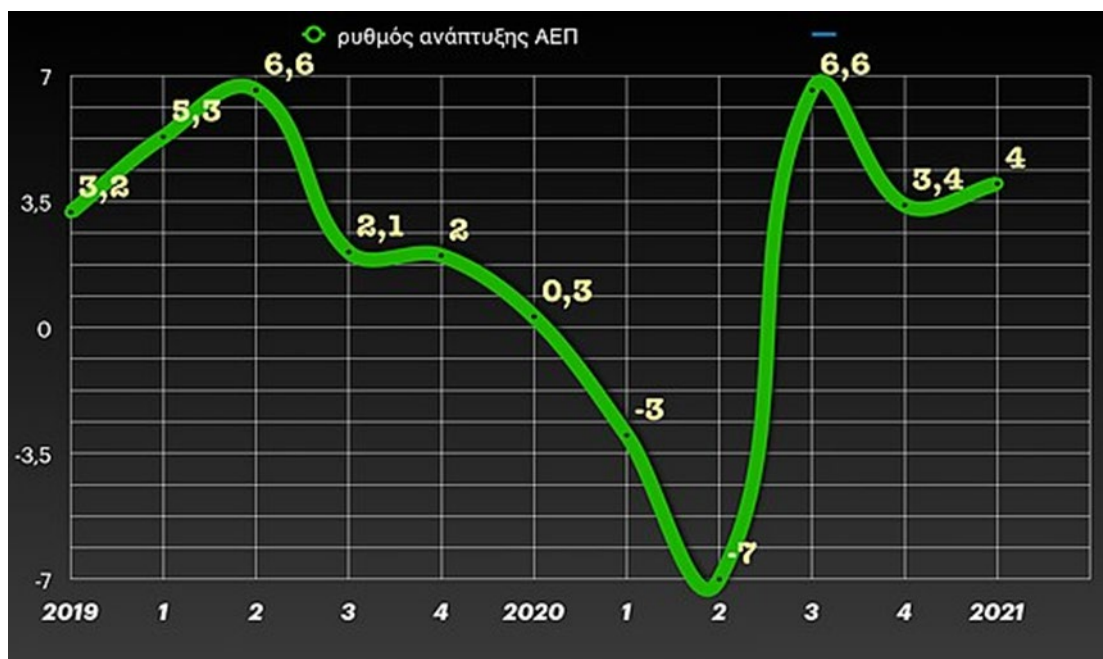
Πηγή: Eurostat

Από τα δεδομένα του (Εικόνα 9) μπορούν να εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα. Αρχικά, από το 1995 όπου και η Ελλάδα ξεκίνησε τις πρώτες τις επαφές για την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση σημειώθηκε μια ανοδική πορεία της ελληνικής οικονομίας, καθώς πραγματοποιήθηκαν σημαντικές επενδύσεις που δημιούργησαν αρκετές νέες θέσεις εργασίας στην αγορά. Στον πρωτογενή τομέα που ασχολείται με την γεωργία και κατέχει διαχρονικά ένα ποσοστό της τάξης του ΑΕΠ της χώρας από 6% έως και 13% δόθηκαν μαζικές επιδοτήσεις, οι οποίες βοήθησαν στον εκσυγχρονισμό των τεχνολογικών μέσων της παραγωγής και στην αύξηση του όγκου των παραγόμενων

προϊόντων. Στο δευτερογενή τομέα και συγκεκριμένα στην βιομηχανία ήρθαν για πρώτη φορά πολυεθνικές του εξωτερικού να εγκαταστήσουν τα εργοστάσιά τους σε διάφορα σημεία της χώρας είτε στο βόρειο τμήμα της, είτε στην Αττική δημιουργώντας νέα εισοδήματα που δεν υπήρχαν στο παρελθόν. Σημαντικό ρόλο είχε φυσικά και η δημιουργία νέων αεροδρομίων και λιμανιών στην χώρα που βελτίωσαν σημαντικά τις μετακινήσεις και απέφεραν έσοδα στον κυριότερο άξονα του ΑΕΠ της χώρας τον τουρισμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα όλων αυτών είναι ότι η Ελλάδα μεταξύ 2005 και 2011, είχε το υψηλότερο ποσοστό αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής σε σύγκριση με τα επίπεδα του 2005 από όλα τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αύξηση 6%. Όλα αυτά μέχρι και την κρίση που ήρθε μετέπειτα και συρρίκνωσε δραματικά την βιομηχανική παραγωγή. Φυσικά η Ελλάδα από το 1995 και έπειτα είδα και τον τομέα της ναυτιλίας να εδραιώνεται στον παγκόσμιο χάρτη, δίνοντας της σημαντικά έσοδα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το γεγονός ότι το 2011 η Ελλάδα βρισκόταν στην 4η θέση παγκοσμίως σε αριθμό πλοίων πίσω μόνο από την Κίνα, Ιαπωνία και Γερμανία σύμφωνα με την έκθεση εφοπλιστών που είχε εκδοθεί το ίδιο έτος.

Στην συνέχεια λοιπόν η εικόνα (Βλ. Εικόνα 9) αντιστρέφεται καθώς από το πρώτο τρίμηνο του 2010 έως και το τρίτο τρίμηνο του 2021 το ΑΕΠ της Ελλάδος αρχίζει να συρρικνώνεται. Η χώρα έχει μπει σε βαθιά κρίση, καθώς το δημόσιο χρέος της ,που για τα δεδομένα της οικονομίας δεν ήταν βιώσιμο, την ανάγκασε να οδηγηθεί στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και να δανειστεί σημαντικά ποσά, ώστε να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις της και να διατηρήσει το βιοτικό επίπεδο της χώρας σε έναν ικανοποιητικό βαθμό. Δυστυχώς, αυτό οδήγησε σε περικοπές των επιδοτήσεων σε σημαντικούς τομείς της αγοράς και ταυτόχρονα στη μείωση ξένων επενδύσεων στον πρωτογενή και στο δευτερογενή τομέα της αγοράς. Τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης εμφανίστηκαν περί τα τέλη του 2019 όμως και πάλι μια πρωτοφανής παγκόσμια πανδημία ο Covid-19 είχε σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομία της Ελλάδας, ωθώντας την ξανά σε ύφεση. Η Ελλάδα η οποία βρισκόταν σε πορεία ανάκαμψης μετά από μια δεκαετή κρίση χρέους, βρέθηκε και πάλι αντιμέτωπη με οικονομικές προκλήσεις λόγω των μέτρων περιορισμού της πανδημίας. Το δημόσιο έλλειμμα αυξήθηκε κατά 8% το 2020, αντανakλώντας τις προσπάθειες της κυβέρνησης να στηρίξει την οικονομία εν μέσω των σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας. Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 34,1%, φθάνοντας το 205,6% του ΑΕΠ, δείχνοντας την

υψηλή δανειακή επιβάρυνση της χώρας. Όλα αυτά φυσικά αποτυπώθηκαν και στον ρυθμό ανάπτυξης της χώρας. Στην εικόνα 10 παρατηρούμε ότι στα δύο πρώτα τρίμηνα της πανδημίας ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ έφτασε να βρεθεί μέχρι και σε αρνητικές τιμές και οδήγησε σε ένα σημαντικό έλλειμα στον κρατικό προϋπολογισμό. Αρχικά αυτό έγινε λόγω της μείωσης των εσόδων από το αιφνίδιο lockdown της αγοράς και σε συνέχεια των έκτακτων επιδομάτων που χρειάστηκε να καταβληθούν για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης. Χαρακτηριστικό είναι το ότι πανδημία δημιούργησε μια άνευ προηγουμένου επιβάρυνση στο εθνικό σύστημα υγείας, με τις απαιτούμενες δαπάνες να ξεπερνούν το 11% του ΑΕΠ, ενώ ο κρατικός προϋπολογισμός για το εθνικό σύστημα υγείας ήταν μόλις στο 4,2%. Αρνητικές επιπτώσεις είχε και ο τομέας του τουρισμού, ο οποίος αποτελεί έναν από τους βασικούς μοχλούς της ελληνικής οικονομίας. Ο κλάδος του τουρισμού με όλες τις υποκατηγορίες που τον απαρτίζουν αποτελεί σχεδόν το 70% του ΑΕΠ σε ετήσια βάση στην χώρα μας. Η τουριστική κίνηση την περίοδο της πανδημίας μειώθηκε κατά 73%, οδηγώντας σε σημαντικές απώλειες εσόδων και θέσεων εργασίας. Ως απάντηση στις επιπτώσεις που είχαν προέλθει από την πανδημία στην οικονομία, η κυβέρνηση εφάρμοσε μια σειρά μέτρων, συμπεριλαμβανομένου ενός πακέτου στήριξης ύψους 41 δισεκατομμυρίων ευρώ για τις επιχειρήσεις και τους εργαζόμενους. Το πακέτο περιλάμβανε, μεταξύ άλλων, επιδοτήσεις μισθών, φορολογικές ελαφρύνσεις και στήριξη της ρευστότητας.

Εικόνα 10 Ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ 2019-2021 Ελλάδα

Πηγή: Wikipedia

3.10 ΤΟ ΑΕΠ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η Ελλάδα ως κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαχρονικά θέτει υψηλούς στόχους στα πλαίσια της ανάπτυξης της οικονομίας της. Φυσικά σημαντικό ρόλο σε αυτό έχει διατελέσει και το κομμάτι των ευνοϊκών όρων που έχουν θεσπιστεί ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με το εμπόριο, τους ελάχιστους δασμούς και τις ξένες επενδύσεις που πραγματοποιούνται στις χώρες αυτές. Σύμφωνα λοιπόν με τα επίσημα στοιχεία της Eurostat (Εικόνα 11), η Ελλάδα κατατάσσεται για το 2022 στην 16η θέση σε επίπεδα ονομαστικού ΑΕΠ ανάμεσα στα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στην 2η θέση στις βαλκανικές χώρες πίσω μόνο από την Ρουμανία. Ταυτόχρονα, έχει καταφέρει να αυξήσει τα ποσοστά του ονομαστικού ΑΕΠ της κατά 15,86% την περίοδο 2018-2022 που είναι μεγαλύτερο από το 15,05 % του μέσου όρου των χωρών της

Ευρωζώνης και αρκετά κοντά στον μέσο όρο των χωρών της ΕΕ που είναι στο 16,82%.

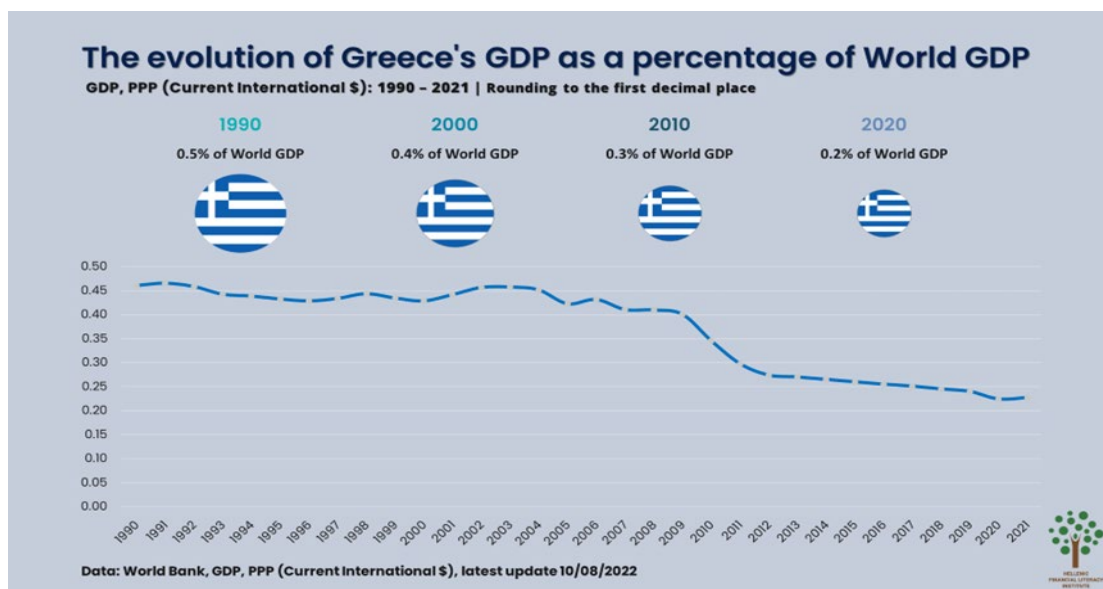
Ένα σημαντικό δεδομένο στα στοιχεία που παρατίθενται είναι ότι λαμβάνεται ως μέτρο σύγκρισης το ονομαστικό και όχι το πραγματικό ΑΕΠ, έτσι ώστε να διαπιστώσουμε την ουσιαστική μεταβολή του ΑΕΠ δίχως την επιρροή του πληθωρισμού πάνω σε αυτό. Δύο σημαντικά σημεία που αξίζει να σταθεί κανείς είναι οι μεταβολές στο ΑΕΠ της Ιρλανδίας και της Βουλγαρίας με 54,62% και 50,4% αντίστοιχα. Στην περίπτωση της Ιρλανδίας η αξιοσημείωτη μεταβολή στο ΑΕΠ προήλθε από τις ευνοϊκές συνθήκες που δημιούργησε η χώρα σε πολυεθνικές εταιρείες να μετοικίσουν τις έδρες τους εκεί, μειώνοντας κατά μεγάλο βαθμό την φορολογία στις επιχειρήσεις αυτές. Παραδείγματα πολυεθνικών εταιρειών που εγκατέστησαν στην Ιρλανδία τα hub τους είναι η Google και η Meta Platforms. Στην περίπτωση της Βουλγαρίας εξίσου έχουμε μειωμένους φορολογικούς συντελεστές για τις εταιρείες που εδρεύουν εκεί, αλλά το σημαντικότερο στοιχεία που ευνόησαν το ΑΕΠ της χώρας να έχει αυτή την θετική μεταβολή, ήταν το φθηνό εργατικό δυναμικό που έχει και η χερσαία γεωγραφική της θέση σε σχέση με άλλες χώρες που έχουν και αυτές αρκετά χαμηλά κόστη εργασίας.

EU member states by GDP (nominal) in billions of €							
Member state	2018	2019	2020	2021	2022	Change from 2018 to 2022	Change in percentage
Germany	3.365.450,00	3.473.260,00	3.405.430,00	3.601.750,00	3.869.900,00	504450,00	14,99%
France	2.363.306,00	2.437.635,00	2.317.832,00	2.502.118,00	2.639.092,00	275786,00	11,67%
Italy	1.771.391,00	1.796.649,00	1.661.020,00	1.787.675,00	1.909.154,00	137763,00	7,78%
Spain	1.203.859,00	1.245.513,00	1.117.989,00	1.206.842,00	1.327.108,00	123249,00	10,24%
Netherlands	773.987,00	813.055,00	796.530,00	870.587,00	958.549,00	184562,00	23,85%
Poland	499.004,00	532.505,00	526.147,00	576.383,00	656.906,00	157902,00	31,64%
Sweden	470.673,00	476.870,00	480.556,00	540.734,00	560.959,00	90286,00	19,18%
Belgium	460.051,00	478.676,00	459.827,00	502.521,00	549.456,00	89405,00	19,43%
Austria	385.274,00	397.170,00	381.043,00	406.149,00	446.933,00	61659,00	16,00%
Ireland	327.441,00	356.357,00	375.250,00	434.070,00	506.282,00	178841,00	54,62%
Denmark	302.329,00	309.526,00	311.356,00	342.962,00	380.618,00	78289,00	25,90%
Finland	233.462,00	239.858,00	238.038,00	250.920,00	268.650,00	35188,00	15,07%
Czechia	210.970,00	225.614,00	215.805,00	238.250,00	276.229,00	65259,00	30,93%
Romania	206.072,00	224.179,00	220.487,00	241.268,00	285.885,00	79813,00	38,73%
Portugal	205.184,00	214.375,00	200.519,00	214.741,00	239.241,00	34057,00	16,60%
Greece	179.558,00	183.351,00	165.406,00	181.675,00	208.030,00	28472,00	15,86%
Hungary	136.055,00	146.555,00	137.866,00	154.120,00	170.247,00	34192,00	25,13%
Slovakia	89.875,00	94.428,00	93.442,00	100.324,00	109.652,00	19777,00	22,01%
Luxembourg	60.121,00	62.374,00	64.781,00	72.295,00	78.130,00	18009,00	29,95%
Bulgaria	56.225,00	61.559,00	61.639,00	71.077,00	84.561,00	28336,00	50,40%
Croatia	52.747,00	55.644,00	50.451,00	58.291,00	66.939,00	14192,00	26,91%
Slovenia	45.876,00	48.533,00	47.021,00	52.208,00	58.989,00	13113,00	28,58%
Lithuania	45.515,00	48.916,00	49.829,00	56.154,00	66.791,00	21276,00	46,75%
Latvia	29.154,00	30.679,00	30.265,00	33.617,00	39.063,00	9909,00	33,99%
Estonia	25.932,00	27.765,00	27.465,00	31.445,00	36.181,00	10249,00	39,52%
Cyprus	21.674,00	23.177,00	21.897,00	24.019,00	27.006,00	5332,00	24,60%
Malta	12.977,00	14.186,00	13.181,00	15.012,00	16.923,00	3946,00	30,41%
European Union (27)	13.533.330,00	14.018.694,00	13.461.563,00	14.530.921,00	15.810.106,00	2276776,00	16,82%
Eurozone (20)	11.652.003,00	12.041.917,00	11.507.343,00	12.376.759,00	13.405.936,00	1753933,00	15,05%

Εικόνα 11 Ονομαστικό ΑΕΠ κρατών μελών ΕΕ περίοδος 2018-2022

Πηγή: Eurostat

Η Ελλάδα θα μπορούσε να συγκριθεί ποσοστιαία και σε παγκόσμια βάση. Σύμφωνα με τα δεδομένα της παγκόσμιας τράπεζας η Ελλάδα βρισκόταν στην 53^η θέση παγκοσμίως το 2021, όσον αφορά τα επίπεδα ονομαστικού ΑΕΠ. Με βάση όμως τα στοιχεία της εικόνας 12 όπου μας δείχνει την ποσοστιαία πορεία της Ελλάδας συγκριτικά με το παγκόσμιο ΑΕΠ παρατηρούμε πως από το 1990 όπου και κατείχε ποσοστό 0,5 %, το 2020 υποχωρεί στο 0,2% δηλαδή μια μείωση του ποσοστού κατά 60%. Το αποτέλεσμα αυτό σχετίζεται με τους συντελεστές παραγωγής της χώρας και την οικονομική σταθερότητα συγκριτικά με όλες τις υπόλοιπες παγκοσμίως. Ταυτόχρονα, στο διάστημα αυτό των 30 ετών η τεχνολογία εξελίχθηκε ραγδαία με αποτέλεσμα ακόμα και ανεπτυγμένες χώρες να μην καταφέρουν με το πέρασμα των ετών. Το συμπέρασμα όλων αυτών των δεδομένων είναι πως το ΑΕΠ είναι ο κυριότερος παράγοντας, ώστε να μπορούμε με μια πρώτη όψη να παρατηρήσουμε τις δυναμικές ενός κράτους και τις προοπτικές εξέλιξής του μακροπρόθεσμα.

Εικόνα 12 Η εξέλιξη του ΑΕΠ της Ελλάδος ως ποσοστό συγκριτικά με το παγκόσμιο ΑΕΠ

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 ΣΧΕΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΜΕ ΤΟ ΑΕΠ

Έχοντας παρουσιάσει στις τρεις προηγούμενες θεματικές ενότητες τον πληθωρισμό, τη φοροδιαφυγή και το ΑΕΠ, αντιλαμβανόμαστε πως και τα τρία οικονομικά φαινόμενα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους. Οποιαδήποτε οικονομική μεταβολή λαμβάνει μέρος στην κοινωνία προκαλεί αυτομάτως ένα οικονομικό “ντόμινο” αλλαγών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παρουσιάζονται είτε θετικές, είτε αρνητικές μεταβολές στο βιοτικό επίπεδο των κατοίκων στην χώρα που πραγματοποιείται αυτή η αλλαγή. Για παράδειγμα, μια αύξηση των φόρων στα είδη πρώτης ανάγκης θα δημιουργούσε αρχικά μια ανατίμηση στις τιμές των προϊόντων. Η αύξηση αυτή θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί ως μέτρο πάταξης της φοροδιαφυγής και σε πρώτο χρόνο θα μείωνε το διαθέσιμο εισόδημα του καταναλωτή, ενώ από την άλλη θα αύξανε το κρατικά έσοδα και κατά συνέπεια μακροπρόθεσμα τις κρατικές κοινωνικές παροχές. Ένα δεύτερο παράδειγμα είναι μια πιθανή αύξηση των μισθών αφού αρχικά θα αύξανε το διαθέσιμο εισόδημα των καταναλωτών. Όμως αυτή η αύξηση θα μεταφερόταν στο κόστος παραγωγής που θα είχε ως συνέπεια αύξηση στην τελική τιμή των προϊόντων και σε αυτή την περίπτωση. Συνεπώς, η οικονομική αλυσίδα παρουσιάζει πολυπλοκότητα και οποιαδήποτε κρατική οικονομική απόφαση εφαρμόζεται θα πρέπει να έχει ως κύριο μέλημα την οικονομική ισορροπία και κατ’ επέκταση την εύρυθμη λειτουργία του κράτους και την διατήρηση ενός υψηλού βιοτικού επιπέδου για τους κατοίκους της χώρας αυτής.

4.2 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΑΕΠ

Ο πληθωρισμός ως ορισμός έχει αρνητική έννοια, καθώς αναφέρεται στη γενικευμένη αύξηση των τιμών στην αγορά. Η τελευταία έχει άμεση σχέση με το ΑΕΠ, καθώς ασκείται έντονη επιρροή και το σύνολο του ΑΕΠ αθροίζεται από τα τελικά προϊόντα και υπηρεσίες που διατίθενται στην αγορά. Για αυτό τον λόγο υπάρχει και ο διαχωρισμός ανάμεσα σε ονομαστικό και πραγματικό ΑΕΠ, κατά τον οποίο στην πρώτη περίπτωση δεχόμαστε στη μέτρηση την μεταβολή που έχει υπάρξει στις τιμές και στην δεύτερη πραγματοποιούμε απαλοιφή αυτής για να δούμε την πραγματική ανάπτυξη στην οικονομία. Ταυτόχρονα, ο πληθωρισμός επηρεάζει άμεσα και το διαθέσιμο εισόδημα των καταναλωτών, διότι οι χρηματικοί πόροι βραχυπρόθεσμα είναι περιορισμένοι από τους καταναλωτές και αυτό δημιουργεί σημαντική επίπτωση στην αγοραστική τους δύναμη. Έτσι, στρέφονται από τα κανονικά στα κατώτερα αγαθά ή μπορεί να περικόβουν κατά σημαντικό βαθμό τις αγορές τους για να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους. Κατά συνέπεια το βιοτικό τους επίπεδο τείνει να μειωθεί, καθώς οι χρηματικοί τους πόροι δεν θα επαρκούν για επιπρόσθετες δραστηριότητες που είναι μέρος της κοινωνικοποίησης των ατόμων, με άμεση συνέπεια να δημιουργείται το αίσθημα της ανασφάλειας. Ως αποτέλεσμα του πληθωρισμού είναι και η μείωση των εγχώριων επενδύσεων, λόγω του ότι η αξία του χρήματος με την ταυτόχρονη αύξηση των τιμών υποχωρεί, στρέφοντας τα επενδυτικά κεφάλαια σε ευνοϊκότερες συνθήκες. Η έλλειψη επενδύσεων θα οδηγήσει και σε αύξηση της ανεργίας μακροπρόθεσμα καθώς το εργατικό δυναμικό δεν θα βρίσκει νέες θέσεις απασχόλησης. Παρόλο που ο πληθωρισμός πηγάζει από πολλούς παράγοντες και είναι δύσκολο να αντιμετωπιστεί σε όλα τα φάσματά του, από τα οικονομικά επιτελεία των κρατών διαχρονικά έχουν θεσπιστεί πολιτικές αντιμετώπισής του. Ως πρώτο μέτρο αντιμετώπισης του πληθωρισμού θα μπορούσε να εφαρμοστεί η ανώτατη τιμή σε προϊόντα αυξημένης και ευρείας κατανάλωσης, για να περιοριστεί η ανοδική τιμή του προϊόντος. Ουσιαστικά με τον τρόπο αυτό θα αυξανόταν εκ νέου η αγοραστική δύναμη των καταναλωτών, όμως θα είχε και συνέπεια στα κέρδη των εταιρειών, αφού με την επιβολή ανώτατης τιμής θα μειωνόταν το περιθώριο κέρδους και οποιαδήποτε μεταβολή στο κόστος θα την

επωμίζονταν οι ίδιοι. Ως δεύτερο μετρό πολιτικής αντιμετώπισης στην προσπάθεια καταπολέμησης του πληθωρισμού συνιστάται η μείωση της φορολογίας. Με την μείωση της φορολογίας δύναται να επιτευχθεί τόνωση της αγοραστικής δύναμης του πληθυσμού, αφού στην περίπτωση της άμεσης φορολογίας το καθαρό εισόδημα του πολίτη αυξάνεται, επειδή οι παρακρατήσεις στα εισοδήματα του είναι μικρότερες. Ταυτόχρονα στην έμμεση φορολογία όταν έχουμε μείωση των συντελεστών Φόρου Προστιθέμενης Αξίας, η τελική τιμή του προϊόντος μειώνεται από την στιγμή που μέρος της αποτελεί και ο ΦΠΑ. Το τελικό αποτέλεσμα της μείωσης των φόρων δημιουργεί μια εκ νέου ισορροπία για τον καταναλωτή, από την άλλη όμως μειώνονται τα κρατικά έσοδα μέρος των οποίων αποτελούν οι φόροι. Ως τρίτο και κυριότερο μέτρο αντιμετώπισης, είναι η εφαρμογή τακτικών ελέγχων στην αγορά για περιπτώσεις υπερβάλλουσας ανατίμησης των τιμών και των φαινομένων της αισχροκέρδειας. Οι έλεγχοι δύναται να εφαρμοστούν σε όλες τις φάσεις παραγωγής από τον πρωτογενή έως και τον τριτογενή τομέα με απώτερο σκοπό την διατήρηση της εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς και της ισορροπίας της.

4.3 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΟ ΑΕΠ

Μια δεύτερη ιδιαίτερη συνθήκη που ασκεί επιρροή στο ΑΕΠ είναι η φοροδιαφυγή. Όπως και με την περίπτωση του πληθωρισμού έτσι κι εδώ η φοροδιαφυγή έχει αρνητική έννοια, καθώς αναφέρετε στα διαφυγόντα κρατικά έσοδα που προορίζονται για τις ανάγκες της εύρυθμης λειτουργίας του κράτους. Οι κυριότερες επιδράσεις που έχει η φοροδιαφυγή στο ΑΕΠ είναι οι εξής. Αρχικά, με την φοροδιαφυγή διευρύνονται οι κοινωνικές ανισότητες και αυτό συμβαίνει διότι όλοι οι πολίτες οφείλουν να καταβάλουν τους αναλογικούς φόρους και το κράτος από τη μεριά του σαν η μεγαλύτερη κοινωνική οντότητα, να μπορεί να διαθέτει πόρους ώστε να παρέχει τις «δωρεάν» υπηρεσίες του προς τους πολίτες. Από την άλλη, δημιουργείται ανισότητα μεταξύ και των ίδιων των πολιτών, καθώς τα άτομα που φοροδιαφεύγουν έχουν το συγκριτικό οικονομικό πλεονέκτημα και περισσότερους χρηματικούς πόρους έναντι των ατόμων που καταβάλλουν ως οφείλουν στο μέγιστο τις υποχρεώσεις τους. Μετέπειτα η φοροδιαφυγή

έχει άμεσο αντίκτυπο και στο βιοτικό επίπεδο συνολικά και σε αυτή την περίπτωση το κράτος έχει απώλεια σε κρατικούς πόρους και δεν είναι εφικτό να παρέχει τις μέγιστες παροχές στους πολίτες του. Αποτέλεσμα είναι να δημιουργούνται ασθενέστεροι κρατικοί φορείς, όπως για παράδειγμα στον τομέα της δημόσιας υγείας· ένα κράτος δεν διαθέτει τους απαραίτητους προϋπολογισμένους πόρους κι έτσι δε θα μπορεί είτε βραχυπρόθεσμα, είτε μακροπρόθεσμα να διαθέσει το υποστηρικτικό υλικό που απαιτείται για τους ασθενείς. Ολοκληρώνοντας τις επιδράσεις παρατηρούμε ότι προάγεται και το φαινόμενο της ανομίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι σε χώρες όπου τα ποσοστά φοροδιαφυγής είναι υψηλά συναντάμε και υψηλούς δείκτες στην παραοικονομία, αφού οι πολίτες δεν συμμορφώνονται με την ήδη υπάρχουσα νομοθεσία. Όλα αυτά που αναφέραμε καταλήγουν στο ίδιο σημείο, ουσιαστικά ασκείται μια έντονη πίεση στο ΑΕΠ της χώρας, καθώς είναι απομειωμένο σε σημαντικό βαθμό από τα απολεσθέντα έσοδα και δυσχεραίνει συνολικά όλες τις οντότητες του κράτους. Αυτό συνεπάγεται να υπάρχει μια αδύναμη οικονομία στο σύνολο της που θα αποτρέπει την ανάπτυξη της. Συνοψίζοντας, λοιπόν, το φαινόμενο της φοροδιαφυγής είναι ποικιλόμορφο και πολύπλοκο. Αυτό σημαίνει ότι για την επίλυση του διαφοροποιούνται οι πολιτικές αντιμετώπισης του ανά τις οικονομίες. Οι κυριότερες πολιτικές αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής είναι οι παρακάτω. Αρχικά, η μείωση των φορολογικών συντελεστών θα συμβάλλει στην μείωση της απόκρυψης των εισοδημάτων και της φοροδιαφυγής. Έτσι, θα δοθεί ένα επιπλέον κίνητρο για την εμφάνιση αυτών, καθώς από τους βασικούς λόγους ύπαρξης φοροφυγάδων είναι η υψηλή φορολογία. Στη συνέχεια, η βελτίωση των φοροεισπρακτικών μηχανισμών σε υποδομές και καταρτισμένο έμπυχο δυναμικό θα αποφέρει εκτενής και εξονυχιστικούς ελέγχους στην αγορά, με αποτέλεσμα να λειτουργεί αποτρεπτικά στο φαινόμενο αυτό. Με την βελτίωση των μηχανισμών αυτών και με μια ταυτόχρονη τροποποίηση των νομικών κυρώσεων σε περίπτωση εντοπισμού των παραβατών, θα δημιουργούσε έναν ασφυκτικό κλοιό στο σύνολο των ατόμων που διατελούν την πράξης της φοροδιαφυγής και κατά συνέπεια την μείωση των ατόμων αυτών. Τελειώνοντας τις πολιτικές αντιμετώπισης, σημαντικό μέτρο πάταξης της φοροδιαφυγής είναι και η μείωση της γραφειοκρατίας και η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος. Αυτό θα απέτρεπε τα “παραθυράκια” διαφυγής των φοροφυγάδων, καθώς με την ύπαρξη πολυπλοκότητας

στο σύστημα δημιουργείται και καθυστέρηση στις διαδικασίες του ελεγκτικού μηχανισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- ΛΙΑΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΣ, ΧΑΤΖΗΑΝΔΡΕΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΓΙΑΚΟΥΜΕΛΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ (2014): Αρχές Οικονομικής Θεωρίας Γ' Γενικού Λυκείου-Μικροοικονομία, Μακροοικονομία.
- Γιαλέρης Παναγιώτης ,Λαζάνης Γιώργος, Τέντες Παντελής, Τζήρος Γεώργιος Χ., Χατζηανδρέου Ανδρέας (2012) Βοήθημα Αρχές Οικονομικής Θεωρίας Γ' Λυκείου (ΣΑΒΒΑΛΑΣ)

ΞΕΝΗ

- James Alm (2012) Measuring, explaining, and controlling tax evasion: Lessons from theory, experiments, and field studies
- Paul Samuelson (1947) Foundations of Economic Analysis

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- <https://www.investopedia.com>
- <https://www.kathimerini.gr>
- <https://www.moneyreview.gr>
- <https://www.theguardian.com>
- <https://www.superbusinessmanager.com>
- <https://www.consilium.europa.eu>

- <https://www.ecb.europa.eu>
- <https://www.definebusinessterms.com>
- <https://www.naftemporiki.gr>
- <https://www.iefimerida.gr>
- <https://www.statista.com>
- <https://www.e-nomothesia.gr>
- <https://taxation-customs.ec.europa.eu>
- <https://www.fonoa.com>
- <https://www.powergame.gr>
- <https://www.rodiki.gr>
- <https://www.poleconomix.gr>
- <https://euretirio.com>
- <https://el.wikipedia.org>
- <https://www.worldometers.info>

- <https://european-union.europa.eu>
- <https://eclass.aueb.gr>
- <https://eaaa.gr>
- <https://www.dianeosis.org>
- <https://eclass.aueb.gr/>
- <https://eclass.uoa.gr/>
- <https://eclass.unipi.gr/>